

ALİYYÜ'L-KÂRÎ'NİN SALAVÂT-I ŞERÎFESİNİ 20. ASIRDAN OKUMAK: AMASYA MÜFTÜSÜ MEHMED SABRİ YETKİN'İN SALAVÂT-I ŞERÎFE ŞERHİ

Raşit ÇAVUŞOĞLU*

Öz

Millî Mücadele Dönemi din adamlarından Amasya Müftüsü Abdurrahman Kâmil Yetkin'in oğullarından âlim, şâir ve fâzıl bir şahsiyet olan Amasya Müftüsü Mehmed Sabri Yetkin, ilmî, edebî ve tasavvufî muhtevalı birçok eser telif etmiştir. Mehmed Sabri Yetkin, Amasya'nın son dönem ilim ve kültür hayatına büyük katkılar sağlayan Mecdîzâde ailesine mensuptur. Küçük yaşlardan itibaren iyi bir eğitimden geçen müellif, resmi eğitiminin yanında her biri kendi alanında meşhur âlimlerden de farklı alanlarda icazet almıştır. Kâtiplik, kütüphâne memurluğu ve muallimlik gibi birbirinden farklı görevlerde bulunan Mehmed Sabri Yetkin, babasının vefatından sonra boşalan Amasya Müftülüğüne seçilerek yirmi yıl boyunca Amasya Müftüsü olarak görev yapmıştır. Bu görevlerin yanında telif, tercüme, tefsir ve şerh olmak üzere farklı alanlarda pek çok eser de kaleme almıştır. Mehmed Sabri Yetkin'in telif ettiği eserlerinden biri de Aliyyü'l-Kârî'nin müsecca' *Salavât-ı Şerîfe* şerhidir. Aliyyü'l-Kârî'nin Mekke'de mücavir iken yazdığı *Salavât-ı Şerîfe*'si daha sonraki dönemlerde pek çok kez şerh edilmiş ve meşhur olmuştur. Bu çalışmamızda öncelikle, Amasya Müftüsü Mehmed Sabri Yetkin'in ilmî ve edebî şahsiyeti üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise Aliyyü'l-Kârî'nin müsecca' salavât-ı şerîfesi ve Mehmed Sabri Yetkin'in Aliyyü'l-Kârî'nin salavât-ı şerîfesine yazdığı şerhinin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aliyyü'l-Kârî, Salavât-ı Şerîfe, Mehmed Sabri Yetkin, Şerh

READING OF ALI AL-QARI'S SALAWAT-I SHAREEFAHS FROM THE 20TH CENTURY: COMMENTARY OF AMASYA MUFTI MEHMED SABRI YETKIN SALAWAT-I SHAREEFAH

Abstract

Amasya mufti Mehmed Sabri Yetkin, who was a scholar, a poet, a virtuous person, and the son of Amasya mufti Abdurrahman Kamil Yetkin, who was one of the clergymen in the war of independence compiled many works with scholarly, religious, literary and sufistic content. Mehmed Sabri Yetkin belongs to the Majdizadeh family who contributed greatly to Amasya's recent life of science and culture. In addition to his official education, he received a lot of diploma from famous scholars

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Türk İslâm Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
ORCID: 0000-0002-7236-4896, e-mail: rasit.cavusoglu@ikc.edu.tr.

in his own field. Mehmed Sabri Yetkin, who served in different positions such as clerk, library clerk and master (teacher), was elected to the office of Amasya Mufti after his father's death and served as Amasya Mufti for twenty years. In addition to these tasks, he also wrote many works in various fields, including copyright, translation, tafsir and commentary. One of the works he wrote is Ali al-Qari's commentary on the on Salawat-i Shareefah. The Salawat-i Shareefah, written by Ali al-Qari during his days in Mecca, was commented many times in later periods and became famous. In this study, first of all, it was focused on the scientific and literary personality of Amasya mufti Mehmed Sabri Yetkin. Later, the transcribed text of Ali al-Qari's proprietary *Salawat-i Shareefah* and the annotation written by Mehmed Sabri Yetkin for the *Salawat-i Shareefah* of Ali al-Qari was given.

Keywords: Ali al-Qari, Salawat-i Shareefah, Mehmed Sabri Yetkin, Commentary

Makalenin Geliş Tarihi: 14.11.2018; Makalenin Yayına Kabul Tarihi: 12.12.2018

Giriş

Osmanlı Devleti döneminde iki asra yakın bir zaman diliminde şehzâde şehirlerinden biri olan Amasya, Türklerin Anadolu'ya girdiği tarihleri takip eden XII. asır Beylikler Dönemi'nden günümüze sadece coğrafi açıdan ilgi duyulan bir merkez olmanın ötesinde ilim, kültür ve sanat alanlarında da temayüz etmiş kadim bir şehirdir. İslamiyetin Anadolu'da yayılmaya başladığı tarihten günümüze kadar Amasya şehri pek çok âlim, sûfî ve sanatkâra ev sahipliği yapmıştır. Medrese ve tekke kültürünün yaygın olduğu şehirde birçok tarikat mensubu sûfînin şehrin mânevîyatının gelişmesine katkı sağladığı gibi birçok şahsiyetinin yetişmesinde tesiri olduğu bilinmektedir. Bir eğitim kurumu olarak medreselerin mevcudiyeti de şehrin ilmî ve kültürel bakımdan önem ve değerini artırmıştır. Yaşadığı dönem ve sonrasında ilmî çevreler tarafından takdir edilen ve şehrine önemli hizmetler sunan âlim, şâir ve fâzıl bir şahsiyet olan Amasya Müftüsü Mehmed Sabri Yetkin de ulemâ soyundan gelen bir Amasyalıdır. Büyük dedeleri Mustafa Mecdî Efendi'nin babası Hasan el-Kırımî el-Mecdî döneminde Mecdîzâde lakabını alan bu aile, ilmî ve kültürel faaileyetleri ile meşhur olmuştur. Bir aile geleniği hâline gelen ilmî yetkinlikleri, şehrin ilim, kültür ve sosyal hayatına katkıları dolayısıyla Mecdîzâde ailesine "Yetkin" soyadının verilmesi de bir rastlantı olmasa gerektir.

Kırım'dan Çorum Mecitözü'ne daha sonra da dedeleri Hasan el-Kırımî el-Mecdî Efendi döneminde Amasya'ya yerleşen bir aileye mensup olan Müftü Mehmed Sabri Yetkin, kendisi gibi müftülük vazifesi yapan ve selefi olan

Amasya Müftüsü Abdurrahman Kâmil Yetkin'in¹ (ö. 1941) en büyük oğludur. Abdurrahman Kâmil Yetkin, Millî Mücadele Dönemi'nde bir Cuma günü Amasya Bâyezid Camii'nde İstiklâl Harbini teşvik eden vaazı dolayısıyla tanınan ve meşhur olan bir âlim ve şâirdir. Mehmed Sabri Yetkin'in, kendinden sonra dünyaya gelen kardeşi de dönemin hemen hemen bütün entelektüel ve âlimleri tarafından saygı duyulan ve bu şahsiyetler ile mektuplaşan âlim ve şâir Ahmed Emrî Yetkin'dir (ö. 1974).² Arapça, Farsça ve Türkçe şiir yazaran Ahmed Emrî Yetkin, başta Süheyl Ünver, Ali Nihad Tarlan ve Mehmed Çavuşoğlu olmak üzere o dönem İstanbul ve Anadolu'da tanınan birçok âlim, şâir ve münevver ile tanışıp görüşen ve onların takdir ve saygısını kazanmış bir şahsiyettir.³ Mehmed Sabri Yetkin'in küçük kardeşi Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959) de kardeşleri gibi ilmî çalışmaları ile tanınmaktadır. Mecdîzâdeler şeklinde şöhret bulan Yetkin ailesinin yalnızca birkaç ferdinin değil, kuşaklar hâlinde hemen hemen bütün fertlerinin ilmî ve sosyo-kültürel hayata doku- nan birer şahsiyet oldukları görülmektedir.

İlmî, edebî ve tasavvufî yönden mühim sayılabilecek telif, tercüme ve şerh gibi birçok manzum ve mensur eseri miras olarak bırakan bu ailenin bir üyesi olarak Amasya Müftüsü Mehmed Mehmed Sabri Yetkin de babası ve kardeşleri gibi irili ufaklı ve farklı alanlarda pek çok eser telif etmiştir. Tamamı yazma olan ve herhangi bir baskısı yapılmayan müellifin farklı hacimdeki bu eserleri, tefsir, hadis, ahlâk, siyer, şiir, şerh, mev'ize, hatîrât gibi konularda kaleme alınmıştır. Önümüzdeki pasajlarda eserleri, ilmî ve edebî kişiliğine dair değerlendirme yapacağımız müellifin bu çalışmada üzerinde duracağımız ve transkripsiyonlu metnini verip açıklamasını yapacağımız eseri ise Aliyyü'l-Kârî'nin (ö. 1014/1605) müseccâ' *Salavât-ı Şerîfe*'sine yazdığı şerhidir.

- 1 Abdurrahman Kâmil Yetkin hakkında geniş bilgi için bkz. Songül Keçeci Kurt, "Son Dönem Osmanlı Ulemasının Önemli Şahsiyetlerinden Abdurrahman Kâmil Efendi (1850-1941)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 60 (2017): 477-494; Özel, "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959)", 40-54; Ali Sarıkoyuncu, "Millî Mücadele'de Amasya Müftüleri (Hacı Tevfik ve Abdurrahman Kâmil Efendiler)", *Diyanet İlmî Dergi* 31/2 (Nisan-Haziran 1995): 81-92.
- 2 Ahmed Emrî Yetkin'in hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Raşit Çavuşoğlu, "Amasya Ulemâsından Şâir Ahmet Emrî Yetkin'in Hayatı ve Eserleri Üzerine", *Tarihten İzler İlkçağlardan Modern Döneme*, Berikan Yayınevi, Ankara Haziran 2018, 491-516; Recep Orhan Özel, "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959)", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/10, (Haziran 2018), 62-68.
- 3 Amasya Ulemâsından Ahmed Emrî Yetkin'in *Şiirleri ve Mektupları* üzerine yaptığımız çalışma devam etmektedir.

1) Bir Şahsiyet Olarak Mehmed Sabri Yetkin

Mehmed Sabri Yetkin'in hayatına dair detaylı malumatı *Salavât-ı Şerîfe* serhiyle aynı eser içerisinde yer alan Arapça hâl tercümesi başta olmak üzere, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bulunan sicil dosyası ve diğer eserlerindeki hatıra ve not şeklindeki kayıtlarından öğreniyoruz.⁴

Hicrî 1302, Milâdî 1884 yılında Amasya'da doğan Mehmed Sabri Yetkin, İbtidâî Mektebi'nden 1313/1897 tarihinde yüksek dereceyle mezun olduktan sonra, 1318/1902 yılında Amasya İdâdî-i Mülkîsi'ni bitirmiştir. Resmî tahsilinin yanında babası Abdurrahman Kâmil Efendi'den sarf ve nahiv derslerini alan M. Sabri Yetkin, Amasya'da bulunan Bekir Paşa Medresesi'ne devam etmiş ve buradan icazet almaya muvaffak olmuştur. Bu nitelikli tahsilinin yanında ilm-i arûz, kavâfî gibi ilim; *Bostan*, *Gülîstan* ve *Bahâristan* gibi edebî eserleri babası Abdurrahman Kâmil Yetkin'den okumuştur. Hâfız *Dîvân*'ını Şeyh Emîn Medîleli'den, ilm-i irtifâ ve Ferâiz-i muvakkıt derslerini Hâfız Şerîf Efendi'den alarak 1322/1904 yılında icazet almıştır. Kapancızâde Mehmed Şerif Efendi'den⁵ Ferâiz icazetnâmesini alan Mehmed Sabri Yetkin, 1329/1911 tarihinde de fûnûn-ı semâniyeden imtihanla ders-i âm ehliyetnâmesi almaya muvaffak olmuştur.⁶ Bunların yanında amcası Mustafa Sâdık Efendi'den sarf ilmine dâir *Kitâbu'l-merâh*'ı, nahiv ilminden ise *İzhar*'ı ve *Kitâb-ı Kâfiye*'yi merfuât bölümüne kadar okumuştur. Arif Fazıl Efendi'den *Mîzânü'l-edeb*'in yanında *Vaz*' ilmini, *Mültekâ*'yı şerh ve haşiyesiyle birlikte

- 4 Mehmed Sabri Yetkin, Arapça olarak yazdığı hâl tercümesinde; Kırım'dan Çorum'a göç eden büyük dedesi Hasan el-Kırımî el-Mecdî'nin Kırım'dan Anadolu'ya gelişinden başlayarak dedeleri, aldığı eğitim ve yazdığı eserler hakkında detaylı malumat vermektedir. Mehmed Sabri Yetkin, soyağacını babası Abdurrahman Kâmil Efendi'den yukarı doğru, "Abdurrahman Kamil b. Ahmed Rif'at b. Mustafa b. Hasan el-Kırımî el-Mecdî" şeklinde kaydetmiştir. Müellifin bu hâl tercümesinden büyük dedesi Hasan el-Kırımî'nin Kırım'dan Çorum Mecitözü'ne daha sonra da buradan Amasya'ya yerleştiğini öğreniyoruz. Hasan el-Kırımî, burada âlimlere kıymet verilmediğini anladığından ailesiyle birlikte Amasya'daki Gümüşlü Mahallesi'ne yerleşmiş ve ömrünün sonuna kadar burada talebeye ders okutmuştur. Hasan el-Kırımî'nin oğlu Mustafa el-Mecdî Efendi de Çorum Mecitözü doğumludur ve babası ile birlikte Amasya'ya gelmiştir. Önce babasından eğitim gören Mustafa Mecdî Efendi daha sonra el-Hâc Ahmed Ürgübi'den ders almış ve Fatıma Hanım Medresesi'nde Müderris olan Çorumlu Abdullah Efendi'den de icazet almıştır. Abdurrahman Kâmil Yetkin'in dedesi Mustafa Mecdî Efendi, hicrî 1244/1828-29 yılında vefat etmiştir. Âlim ve fâzıl bir şahsiyet olan Mustafa Mecdî Efendi, Mehmed Sabri Yetkin'in anne tarafından dedesi Anaç Hoca'ya da ders okutmuştur. Bkz. Mehmed Sabri Yetkin, *Notlar ve Hatıralar*, 8063/3:82b. Milli Kütüphane.
- 5 Kapancızâde Hâfız Şerîf Efendi, hakkında geniş bilgi için bkz. Çavuşoğlu, "Amasya Ulemâsından Şâir Ahmet Emrî Yetkin'in Hayatı ve Eserleri Üzerine", 496 (1327. Dipnot); Osman Fevzi Olcay, *Amasya Meshurları*, Haz: Turan Böcekci, 90. Amasya Belediyesi. "Amasya Ünlüleri1.pdf". 26.10.2018.
<http://www.amasya.bel.tr/Files/kitaplar%20pdf/amasya%20%C3%BCnl%C3%BCleri1.pdf>
- 6 Özel, "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959)", 54-55; DİB Sicil Arşivi.

okumuştur. Yine bir başka hocası el-Hâc Yusuf b. Muhammed Efendi'den *Kaside-i Bür'e* ve *Kaside-i Zeynebiyye*'yi okumuştur.⁷

1322/1906 tarihinde evlenen Mehmed Sabri Yetkin'in üç kızı ve bir oğlu olmuştur.⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bulunan sicil dosyasındaki resmi evraktan anlaşıldığı kadarıyla Mehmed Sabri Yetkin, son vazifesi olan Amasya Müftülüğüne tayin edilinceye kadar birbirinden farklı birçok görevi ifa etmiştir.⁹ 25 Teşrîn-i Sâni 1325/ 7 Kasım 1909 tarihinde memuriyet hayatına başlayan M. Sabri Yetkin, 1909-1913 tarihleri arasında ilk vazifesi olan ve 28 Şubat 1329/13 Mart 1914 tarihinde ilga olunan Amasya Müftü Müsevvidliği görevini yapmıştır. Daha sonra sırasıyla, Müstehıkkını İlmiye Tertîli, Müftülük Müsevvidliği, Hüsn-i Hat Muallimliği, Amasya Sultânîsi Ulûm-ı Dîniyye Muallim Vekâleti, Amasya Sultânîsi Kısım-ı İbtidâi Muallim-i Evvelik Vekâleti, Amasya Dâru'l-hilâfe Medresesi Fıkıh Muallimliği, Amasya Sultânîsi Arabî Muallimliği, Ulûm-ı Dîniyye Muallim Vekâleti, Amasya Dâru'l-hilâfe Tarih-Coğrafya Muallimliği, Amasya Dâru'l-hilâfe Fıkıh ve Ferâiz Muallimliği, Fıkıh, Ferâiz, Mecelle ve Usûl-i İntihab Muallimliği, Amasya İmam-Hatip Mektebi Tarih-Coğrafya Muallim Vekâleti, Amasya İmam-Hatip Mektebi Edebiyat-Hitabet-İnşâ Muallimliği, Amasya Muhasebe Vâridât Kâtipliği, Amasya Kütüphane Memurluğu ve Amasya Bâyezid Kitap saray işyarlığı görevlerini ifa etmiştir.¹⁰ Mehmed Sabri Yetkin, yaklaşık 33 yıl süren bu görevlerinin ardından 27.01.1942 tarihinde yapılan Müftülük seçimi sonucu aldığı otuz oyla Müftülük makamına seçilmiş ve 21.03.1942 tarihinde Amasya Müftüsü olarak göreve başlamıştır. Mehmed Sabri Yetkin, 1921-1941 yılları arasında Amasya Müftüsü olarak görev yapan babası Abdurrahman Kâmil Yetkin'in

7 Mehmed Sabri Yetkin, Yetkin, *Notlar ve Hatıralar*, 8063/3:84^a. Milli Kütüphane.

8 Mehmed Sabri Yetkin, *Kaside-i Nûniyye Şerhi* ve müsecca' *Salavât-ı Şerife Şerhi* adlı eserlerinden önce aynı mecmua içerisinde yer alan şiir ve notlarının bulunduğu bölümde Kırım'dan Çorum Mecitözün'e oradan da Amasya'ya göç eden büyük dedesi Hasan el-Kırımı'den başlayarak en son 1957'de doğan bir torunu da kapsayan geniş bir soyağacı hazırlamıştır. Burada Mehmed Sabri Yetkin'in kardeşleri ve onların çocukları da kayıtlıdır. Bkz. Mehmed Sabri Yetkin, *Notlar ve Hatıralar*, 8063:11^a. Milli Kütüphane. Mecdîzâdelere ait bu soyağacının latinize edilmiş listesi için bkz. Songül Keçeci Kurt, "Son Dönem Osmanlı Ulemasının Önemli Şahsiyetlerinden Abdurrahman Kâmil Efendi (1850-1941)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 60 (2017): 484; Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) Sicil Arşivi. Amasya Müftüsü Mehmed Sabri Yetkin ve Ahmet Emrî Yetkin hakkında Amasya'da yaptığımız çalışma esnasında 10/11/2017 günü görüşüp mülakat yaptığımız Mehmed Sabri Yetkin'in torunlarından Genel Cerrah Dr. Coşkun Yetkin'in verdiği malumattan da yararlanılmıştır.

9 Müftü Mehmed Sabri Yetkin'in sicil dosyasını inceleme imkânı sunan Diyanet İşleri Başkanlığı yetkililerine müteşekkirim.

10 Özel, "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959)", 56-57.

vefatından sonra Amasya Müftülüğüne seçilmiştir.¹¹ Mehmed Sabri Yetkin, yaklaşık yirmi yıl sürdürdüğü Amasya Müftülüğü görevinden sağlık sorunları sebebiyle 31 Ekim 1962 tarihinde emekliye ayrılmıştır.¹² Emekli olduktan yaklaşık bir yıl sonra 1963 tarihinde vefat eden Mehmed Sabri Yetkin'in kabri, babası Abdurrahman Kâmil Yetkin ve diğer aile fertlerinden bazı yakınları ile birlikte Tekirdede Mezarlığında'dır.¹³

Mehmed Sabri Yetkin, çeşitli kademelerde yaptığı memurluk ve 1942-1962 yılları arasında sürdürdüğü Amasya Müftülüğü görevleri sırasında irili ufaklı pek çok eser telif etmiştir. Bu eserlerin bir kısmı tercüme ve şerh, bir kısmı da müellifin telifidir. Farklı eserleri içerisinde manzumeleri de bulunan müellifin bugüne kadar tespit edilebilmiş eserleri şu şekilde sıralanmaktadır:¹⁴ 1. *Tuhfetü'l-ibrâr fî şerhi lücceti'l-esrâr ve hucyeti'l-ahrâr*,¹⁵ 2. *İlmü's-şurût*, 3. *en-Nasîhatü'l-edebiyye fî şerhi'l-kasîdeti'z-Zeynebiyye*¹⁶, 4. *Risâle-i mev'ize*, 5. *Kitâb-ı Mevâ'iz*,¹⁷ 6. *Mennü'l-Mennân fî nasîhati'l-ihvân*, 7. *Şerh-i Kasîdetu Bânet Süâd*, 8. *Şerh-i Kasîde-i nûniyye*, 9. *Şerh-i salavât-ı şerîfe*, 10. *Kitâbu'l-fıkh*, 11. *Durûb-ı emsâl*, 12. *Keefe-i Sabrî*, 13. *Yâsin Sûresinin Mealli Türkçe Tefsiri*, 14. *İ'câzu'l-Kur'ân*, 15. *Tezkira*

- 11 Müftülük seçimi sırasında 30 oyla en çok oyu alan Mehmed Sabri Yetkin Amasya Müftüsü olarak atanmıştır. Bu seçimde 14 oy alan kardeşi Ahmed Emrî Yetkin 07.02.1942 günü Amasya Valiliği'ne hitaben bu vazifeye talip olmadığını beyan eden bir dilekçe sunmuştur. Bkz. Çavuşoğlu, "Amasya Ulemâsından Şâir Ahmet Emrî Yetkin'in Hayatı ve Eserleri Üzerine", 497-498; DİB Sicil Arşivi.
- 12 Özel, "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959)", 56-57; DİB Sicil Arşivi.
- 13 Mehmed Sabri Yetkin, babası Abdurrahman Kâmil Yetkin ve bazı aile fertlerinin olduğu kabirler daha önce medfun buldukları Şamlılar Kabristanı'ndan Tekirdede Mezarlığı'na nakl-i kubur yapılarak şimdiki yerlerine taşınmıştır.
- 14 Özel, "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959)", 59-62.
- 15 Nürüddîn Abdurrahmân b. Ahmed el-Câmî'nin *Lüccetü'l-esrâr ve hucetü'l-ahrâr* adlı eserinin tercüme şerhi olan bu eserin Mehmed Sabri Yetkin tarafından *Tuhfetü'l-ibrâr fî şerhi lücceti'l-esrâr ve hucyeti'l-ahrâr* şeklinde isimlendirildiği müellifin *Keefe-i Sabrî* adlı eserinin sonunda yer alan bir sayfa üzerine düştüğü bir nottan anlaşılmaktadır: "Cenâb-ı Mevlânâ Câmî kaddesa'llâhu sırâhu'l-âlf Hazretlerinin *Lüccetü'l-esrâr hucetü'l-ahrâr* nâmıyla şöhret-şi'âr olan kasîde-yi ra'nâlarından bi'l-cümle mutasavvîfin-i kümmelîn istifâze ve cem[i]-i 'ârifni muhakkikîn istifâde itmekde olduklarından mezkûr kasîdeyi tecelliyât-ı füyuzât-ı İlâhiye olan 1349 Ramazan-ı (..) nişânın terâvîh namazını edâdan sonra vakt-i sahûra kadar olan müddet içerisinde şerh ü tercemeye bi-hamdillâhi'l-Mennân muvaffak olduktan [sonra] *Tuhfetü'l-ibrâr fî şerhi Lücceti'l-esrâr ve hucyeti'l-ahrâr* dimişdim..." Bkz. Mehmed Sabri Yetkin, *Keefe-i Sabrî*, 9211:101. Milli Kütüphane.
- 16 Bu eser üzerinde Ahmet Akdağ'ın bir çalışması yayınlanmıştır. Bkz. Ahmet Akdağ, "Mehmet Sabri Yetkin'in Kasîde-i Zeynebiyye Üzerine Yazdığı "en-Nasîhatü'l-Edebiyye fî Şerhi'l-Kasîdeti'z-Zeynebiyye" Adlı Şerhi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/57 (2017): 484-526.
- 17 Mehmed Sabri Yetkin'e ait olduğu ifade edilen bu eser, Milli Kütüphane'de 7950 numara-da kayıtlıdır. Fihristin bulunduğu zahriye kısmında eserin Amasya Müftüsü Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin'e ait olduğuna dair kırmızı kalemle bir not düşülmüştür.

tü'l-müte'emmil fi tefsîri sûreti'l-insân¹⁸, 16. **Mülk Suresi Tefsiri**, 17. **Notlar ve Hatıralar**.¹⁹

Mehmed Sabri Yetkin'in bu eserlerinden başka *İ'câzu'l-Kur'ân* adlı eserinin baş tarafında yer alan ve 4 varaktan ibaret olan **Muhammed Salla'llâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem Efendimiz'in Hâtemü'l-Enbiyâ Olduklarının ve Ar-
tik Peygamber İrsâline Lüzûm Olmadığının İsbâtı** başlığı altında Hz. Peygamber'in (s) son peygamber olduğunu isbata dair risalesi, *İ'câzu'l-Kur'ân* adlı 12 varaklık eserle aynı kitap içerisinde yer almaktadır.²⁰

Milli Kütüphane'de 8911 demirbaş numarada **Risâle-i Ahlâk** adıyla kayıtlı olan ve müellife isnat edilen 67 sayfa tutarında bir eseri daha mevcuttur. Sayfa esasına göre tertip edilen eserin 67-83. sayfaları arası boştur. Sonu eksik olan eser, çizgili defter kağıdına birbirinden farklı üç kalemle ve rik'a hattıyla yazıya geçirilmiştir. Eser, varak sistemine göre 35 yapaktır.²¹

Mehmed Sabri Yetkin'in Amasya Belediyesi Kültür Merkezi'nde farklı müelliflere ait yazma eserlerle birlikte muhafaza edilen 38 sayfa civarında olan bir eseri daha bulunmaktadır. Çeşitli konularda **mev'izeleri** içeren bu eserin baş tarafına sonradan Latin harfleriyle "Sabri Yetkin, İslam Tarihi" şeklinde bir not düşülmüştür.²² Dolayısıyla müellifin eserlerinin sayısı bu eklemelerle birlikte yirmiyi bulmaktadır.

Mehmed Sabri Yetkin, dedeleri Hasan el-Kırımî el-Mecdî, Mustafa el-Mecdî, Ahmed Rif'at el-Mecdî ve babası Abdurrahman Kâmil Yetkin gibi düzenli ve nitelikli bir mektep ve medrese eğitimi görmüştür. Arapça ve Farsçadan tercüme ve şerh yapacak düzeyde ilmî yetkinliği olan müellifin İslamî ilimlerde de söz sahibi olduğu ortaya koyduğu eserlerden anlaşılmaktadır. Kardeşi Ahmet Emrî Yetkin gibi hem ilmî hem de edebî yönü kuvvetli olan Mehmed Sabri Yetkin, ömrünün son yirmi yılında ilmî ve edebî eserler telif etmekle birlikte aynı zamanda Amasya Müftülüğü vazifesini de yürütmüştür.

18 Müellifin bu eseri üzerinde Recep Orhan Özel'in yaptığı çalışma devam etmektedir.

19 Mehmed Sabri Yetkin'in Amasya Belediyesi Kültür Merkezi'nde muhafaza edilen mev'ize konulu eseri dışındaki diğer eserlerin tamamı Milli Kütüphane'de kayıtlıdır. Müellifin bu eserlerinden başka Arapça olarak kaleme aldığı terceme-i hâlinde telif ettiğini haber verdiği bazı sûrelerin tefsiri ve çeşitli konuları muhtevî risaleleri bulunamamıştır. Bkz. Özel, "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959)", 62.

20 Mehmed Sabri Yetkin, *Hz. Peygamber'in Hâtemü'l-Enbiyâ Olduklarının İsbâtı*, 7958:1^b-4^a. Milli Kütüphane.

21 Mehmed Sabri Yetkin, *Risâle-i Ahlâk*, 8911:1^b-35^a. Milli Kütüphane. Müellifin bu eseri üzerinde yaptığımız çalışma devam etmektedir.

22 Eserin baş tarafına Mehmed Sabri Yetkin'e ait olduğu kaydı düşülen bu eser, tarafımızca yapılan araştırma sırasında Amasya Belediyesi Kültür Merkezi'ndeki farklı müellif ve konulardaki yazma eserler arasında tespit edilmiştir.

Müftülük görevi sırasında da eser telif eden müellif bir yandan da vaaz ve nasihat bağlamındaki konuşmalarının bazılarını mev'izeler şeklinde yazıya geçirmiştir.

Mehmed Sabri Yetkin'in Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bulunan sicil dosyasında, Trabzon Bölgesi Gezici Vaizi Mustafa Cansız'ın Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazdığı 13.1.1953 tarihli yazıda; "Mehmed Sabri Yetkin'in ilmî kudreti, muhitinden gördüğü hürmeti liyakati babadan dededen tevarüs ettiği terbiye ve nezaketiyle bilinen müftünün memuriyetinde her açıdan müspet sonuçlara varıldığı ve terfiye lâıyk görüldüğü" ifade edilmiştir. Yine Amasya Valisinin imzasıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'na gönderilen 09.06.1944 tarihli bir yazıda, Mehmed Sabri Yetkin'in "fevkalâde bir zekaya malik ve din ilmindeki rüsuhuna ilâveten Cumhuriyetperver ve münevver fikirli bir şahsiyet" olduğu beyan edilmiştir.²³ Müellifin "Meşrebim" başlığı altında kaleme aldığı şu manzumesi de onun düşünce dünyasını yansıtan somut bir örnek kabul edilebilir:

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

"Hağ kelâmın söylemekde yoğdur aşlâ korğumuz

Düşmen-i dîne oğuruz la' neti biz rû-be-rû

Dinimiz dünyâya âlet kılmadan biz bir zamân

Şatmayız dünyâ-yı dūna dīnimiz şimden girü

Hağ-perestiz tâ ezelden bendeyiz peygambere

İtmeyiz düşmenlerine bir zamânda ser-fürü

‘Uğde-yi imānımız çoğça kavīdir hāşılı

Dökmeyiz bir ferde dünyâ ni' metiyçün āb-rû

Ey Müselmānım diyen gel ders-i dīn al Şabri'den

Nefsiñi çabrde aña it dā'imā sen ser-fürü"²⁴

Mehmed Sabri Yetkin, hâl tercümesinde isminin Mehmed, mahlasının da Sabrî olduğunu ifade ettikten sonra güç ve kudretinin yettiği kadar ilim yoluna intisap ettiğini kaydetmiştir.²⁵ İlmiye sınıfına mensup bir aileden gelmesi sebebiyle küçük yaşta başladığı eğitimini çok farklı alanlarda şehadetnâme ve icazet alarak tamamlamış ve girdiği imtihanlar sonucunda ders-i âm olmayı başarmıştır. Kendi ifadesiyle üç dili konuşup yazmaya kadir olan Mehmed Sabri Yetkin, bazı Arapça ve Farsça eserleri şerh ve tercüme etmiş, bazı sûrelerin meâl ve tefsirini yapmıştır.²⁶ Amasya Müftülüğü görevinden önce

23 DİB Sicil Arşivi.

24 Mehmed Sabri Yetkin, *Notlar ve Hatıralar*, 8063/3:1^p. Milli Kütüphane.

25 Mehmed Sabri Yetkin, *Notlar ve Hatıralar*, 8063/3:82^p. Milli Kütüphane.

26 Mehmed Sabri Yetkin, *Notlar ve Hatıralar*, 8063/3:82^p. Milli Kütüphane.

uzun yıllar dersiâmlık, muallimlik ve kütüphane memurluğu ve idareciliği görevlerini yapan müellifin kitaplara olan yakınlığı izaha muhtaç değildir. Telif, tercüme, şerh ve tefsir gibi farklı türlerde kaleme aldığı eserleri, ilmî disiplin ve azminin bir sonucu olarak görülebilir. Hâl tercümesinde ve bazı şiirlerinde disiplinli çalışma, ilmî ciddiyet ve ilim yolunda azm ü sebât gibi hususlara sürekli değinen Mehmed Sabri Yetkin, Arapça olarak kaleme aldığı hâl tercümesinde: “الذ الاشغال فى عندى بالعلم الاشتغال” “Benim nazarımda en lezzetli meşguliyet, ilimle iştigâl etmektir.”²⁷ şeklindeki hâtıme cümlesiyle ilme ve ciddiyete karşı olan tutumunu göstermektedir. İlimle meşgul olma ve disiplinli çalışma konusunda gösterdiği titizlik müellifin manzumelerine de yansımıştır:

Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün
 “Taḥş[ī]-i ' ulūma çalışup kesb-i kemāl it
 Zīrā ki ' ilim ' ālime altunlu kemerdür
 Sa' y eyle ki gönlün ola ' irfān ile memlū
 Maḳbūl-i Ḥudā dünyē vū ' uḳbāda hünerdür²⁸
 Cāhil eger olsa nā' il-i rütbe-i ' ulyā
 Ḳadri yoḳ anıñ kendisi ḥar-mişl bī-semerdir
 Tīr-i ḡam-ı dünyā-yı denī ' ārife geçmez
 ' İlm ü ḥikemi tīr-i ḡama ḳoca siperdür
 Şāf eyleyegör ḳalbiñi evvelce sivādan
 Zīrā ki göñül dilde tecellīye maḳardır
 Envār-ı şerīfile bezet ḥilye-i zātıñ
 Tūt Ḥaḳ yolu kim sālīki Şiddiḳ u ' Ömerdir
 Hırş u emeli ' ilm-i taşavvuf ile öldür
 Kim hırş u emel ḳalbi yaḳan özge şererdür
 Şābit-ḳadem ol her miḥene bāb-ı rızāda
 Her işde zūhūr eyleyen aḥkām-ı ḳaderdir
 Düçār-ı ḡumūm oldıḡıña gel esef itme
 Dünyāda felāket de mürebbī-i beşerdür
 Ey mest-i mey-i ni' met-i dünyā olan aḥmaḳ
 Aldanma ki dünyā saña her demde maḳardır

27 Mehmed Sabri Yetkin, *Notlar ve Hatıralar*, 8063/3:84^b. Milli Kütüphane.

28 Bu mısra metinde “Maḳbūl-i Ḥudā dünyāda vū ' uḳbāda hünerdür” şeklinde geçmektedir. Vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

Encâma irerse senüñ enfâ-yı hayâtıñ
Kârıñ seniñ ‘ uqbâ iline seyr ü seferdir

Zann it ki taşarruf idesiñ mülk-i fenâyı
Bâkı kalacak mâ-melek ancak kara yirdir

Şabrî kesivir pendîñi şimdi buracığda
‘ Āmil olana işte bu pend(iñ) dünyeye degerdir”²⁹

İlmî çalışmalarında çok geniş bir yelpazeyi hedef alan Mehmed Sabri Yetkin, klasik hâle gelen bazı Arapça ve Farsça kasideleri şerh ettiği gibi, dinî, ahlâkî ve edebî alanlarda da eser telif etmeyi ihmal etmemiştir. Şerh ve tercüme kültürünü benimsemekle birlikte toplumun eğitiminde yararlı olmasını düşündüğü eğitici ve öğüt verici mahiyette mev’izeler de kaleme almıştır. Anadolu ilim geleneğinde klasikleşen ve medrese eğitiminde okutulan Arapça ve Farsça ilmî, edebî ve tasavvufî eserleri okuyan ve bu eserlerin bazılarına bizzat şerh ve izahlar yazan Mehmed Sabri Yetkin’in şiire olan yatkınlığı eserlerinden anlaşılmaktadır. Didaktik ve hikemî bir üslûp benimseyen Mehmed Sabri Yetkin, ilim, çalışma, cehalet ve atâletten kaçınma ve vakti değerlendirme gibi hususlarda şiirler yazdığı gibi kimi zaman toplumsal konular, bazen de gündelik konulara dair de şiir söylemiştir. Övgü, medh, tarih düşürme, Arapça ve Farsça şiir parçalarını nazmen tercüme gibi türlerde de birçok manzumesi bulunan Mehmed Sabri Yetkin’in şiirleri genel itibariyle *Kefe-i Sabrî* adlı eseri içerisinde yer almaktadır.

Çok yönlü bir âlim olan Amasya Müftüsü Mehmed Sabri Efendi’nin bir tarikata intisap edip etmediği bilinmemektedir. Tasavvufa ve tasavvufî eserlere olan ilgisi bilinmekle birlikte dönemin şartları gereği, resmi görevi de dikkate alındığında, herhangi bir tarîkate intisap etmediği düşünülebilir. Nitekim hâl tercümesinde “ilim yoluna intisap” ettiğini ifade ederek bu konudaki görüşünü ortaya koymuş olsa da bir tarîkate intisap etmenin ilim yoluna girmeyi men etmediği hususu da göz ardı edilmemelidir. Müellifin *Kefe-i Sabrî* adlı şiir, hatıra ve çeşitli notlarını muhtevi eserindeki cümlelerinden hakikî aşka ulaştıracak ehl-i hâl ile karşılaşmadığından yakınmaktadır: “Sevğ-i tâli‘im i‘ibârıyla tâ küçük yaşında hayâlimde elezz-i işğâl ‘ilm ile iştiğâl olduğu cânlandığından okumak ve yazmağa meyl itdim rûz u şeb kış ve yaz dimeyüp bütûn ‘ömrümü taşşîl-i ‘ilm ve ‘irfâna haşr itdüm ve cüz’iyyât ve külliyyâtdan ‘ilimler, fenler örgendim vâ esefâ ki şu cihân kütüphânelere ‘ilmen ve fazlen ne kadar baş urdum ise de ümmü’l-kitâb ‘ışk için tesellî-bağş ehl-i hâl olur ne bir

29 Mehmed Sabri Yetkin, *Kefe-i Sabrî*, 9211:1^b-2^a. Milli Kütüphane.

tefsîr ve ne bir ta'bir bulabildim. Eyvâh, 'ömr-i beşer bir ân miñnet olup mâ'î serî' u'l-cereyân gibi geçiyor ve geçen ânlardan hiç bir ânı bile girü dönmüyor ve dönmesine ve ânı döndürmeye imkân da yokdur. Şu tecellî-hânedede tekrâr yokdur. Zevk lezzet ibtidâda olup intihâda degildir."³⁰

Mehmed Sabri Yetkin'in tasavvufa ve sûfliğe bakışının en güzel örneği olan anekdot, yoğun bir ilmî çalışma sonrası yorgunluğunu atmak üzere ziyaret ettiği ve içerisinde meşhur Halvetî şeyhlerinden Pîr İlyas el-Halvetî'nin (ö. 1433) de kabri bulunan kabristanda tefekküre daldığı sıradaki düşüncelerini kendi kaleminden öğreniyoruz: "931 Teşrîn-i evvel 24 Cumartesi günü 7-8 saat yazı yazmaktan mütehasıl ta'b-ı dimâğımı biraz teskîn ve bi'l-küllîye izâle maksadıyla mahallemizde kendi nâmına muzâf Kabristân'da medfûn Gümüşlioğlu Müftî Şücâeddîn ebü'l-bekâ (Pîr İlyâs) Hazretlerini sâat 11'de ziyârete gitdim. Çünkü bu zât fâ'idesiz kuru sûflerden degildir. Asırlar geçdiği hâlde unutulmayacak ulvî bir (..) bir zâtdır. En müşkil anlarda memleketine en mühim hizmetlerde bulunan metîn ahlâklı ve yüksek vicdânlı çok muhterem bir zât-ı âlî ferddir. Bu ziyâreti ifâdan sonra anın haziresi beyngâhında medfûn ceddime, ki Anaç Hoca dimekle meşhûrdur merhûmun kabir taşına i'timâd, himmet-i ma'nevîyesine istinâd itdim. Bir de ne bakayım, bütün mevcûdiyyetim, kudretim, bilgim zâil olmuş. Düşünüyordum ve yâhûd düşünmek istiyordum. Yine yazmak istiyordum. Kendime mâlik degilim. Ben yok olduğum için bende tefekkür, fikr, hâtır, hutûr dinilen şeyler de yok. Bir an böyle hakikî bir sekr geçirdim..."³¹ Müellifin ilmî ciddiyetin önemi ve cehaletin zararlarını anlatan manzumesindeki beyitlerden tasavvuf ilmine dair düşüncülerini de öğreniyoruz:

Mef' ülü/Mefâ' ilü/Mefâ' ilü/Fe' ülün
 "Tîr-i ğam-ı dünyâ-yı denî 'ârife geçmez
 'İlm ü hikemi tîr-i ğama kıoca siperdir
 Şâf eyleyegör kıalbiñi evvelce sivâdan
 Zîrâ kı gönül dilde tecellîye maķardır
 Envâr-ı şerîfile bezet kılye-i zâtîñ
 Tût Hâķ yolu kım sâlikî Şıddıķ u 'Ömerdir
 Hırş u emeli 'ilm-i taşavvuf ile öldür
 Kım hırş u emel kıalbi yaķan özge şererdir"³²

30 Mehmed Sabri Yetkin, *Kefe-i Sabrî*, 9211:4^b-5^a. Milli Kütüphane.

31 Mehmed Sabri Yetkin, *Kefe-i Sabrî*, 9211:9^b. Milli Kütüphane.

32 Mehmed Sabri Yetkin, *Kefe-i Sabrî*, 9211:1^b. Milli Kütüphane.

2) Aliyyü'l-Kârî'nin Müsecca' Salavât-ı Şerîfesi ve Şerhi

Aliyyü'l-Kârî'nin (Ali el-Kârî) tam adı Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî'dir. Meşhur Hanefî fakihî, muhaddis, müfessir ve kıraat âlimidir. Bugün Afganistan sınırları içerisinde yer alan Herat'ta doğan Aliyyü'l-Kârî, ilk tahsilinden sonra ülkesinden ayrılıp Mekke'ye yerleşmiştir. Mekke'de Ali el-Müttakî el-Hindî, İbn Hacer el-Heysemî ve Allâme Kutbüddin el-Mekkî gibi âlimlerden ders almıştır. Başta fıkıh ve hadis olmak üzere kıraat, tefsir, akaid ve kelâm, tasavvuf, tarih, dil ve edebiyat alanlarında devrinin önde gelen âlimleri arasında kabul edilmektedir. Kıraat ilmindeki şöhretinden dolayı "el-Kârî" veya Molla Ali el-Kârî şeklinde anılmaktadır. Eserlerinde ismi "Ali b. Sultan Muhammed" şeklinde geçmektedir. Herhangi bir memuriyet ve görev kabul etmeyen Aliyyü'l-Kârî'nin, sülüs ve nesih yazıda mahir olduğu bilinmektedir. Geçimini her yıl birer adet olmak üzere kenarına tefsir ve kıraatla ilgili açıklamalar yazdığı mushaflar yazmakla sağlamıştır. *Şerhu'l-Fıkhî'l-Ekber* ve akaidle ilgili diğer eserlerinde Ebû Hanife'nin görüşlerine sadakatla bağlılığını izhar etmeyi ve onun çizgisini korumayı ve o çizgiye dönmeyi görev ittihaz ettiği bilinmektedir.³³

Aliyyü'l-Kârî'nin 150 civarında eser telif ettiği, özellikle İbn Arabî'yi eleştiren görüşleri dolayısıyla bazı âlim ve sûflilerin tepkisini çektiği ve eserlerinin okunmaması konusunda fetvalar verilip telkinlerde bulunduğu bilinmektedir. Ancak bu eleştirilere rağmen Aliyyü'l-Kârî'nin ilmî yetkinlik ve kudretinin yaşadığı dönemi aşarak kitleleri tesir altında bıraktığı bilinmektedir. Telif ettiği eserlerin bir kısmı basılan, bazılarında da şerh, haşiye ve ta'lik yazılan Aliyyü'l-Kârî'nin bu çalışmamıza konu olan ve *el-Mülemma' Şerhu'n-na'ti'l-murassa' bi'l-cinsi'l-mücennesi'l-müsecca'* adlı na'tinin bulunduğu risalesinin içerisinde yer alan müsecca' salavât-ı şerîfe metni birçok müellif tarafından şerh edilmiştir.³⁴

Ahmet Karataş'ın yaptığı etraflı bir çalışmada detaylarıyla ortaya konulduğu gibi, Aliyyü'l-Kârî'nin söz konusu salavât-ı şerîfe metninin bulunduğu risalesinin yazma nüshalarının 42 farklı yurtiçi nüshası 16 farklı yurtdışı

33 Aliyyü'l-Kârî'nin hayatı, eserleri ve görüşleri hakkında geniş bilgi için bkz. Halil İbrahim Kutlay, *el-İmâm Ali el-Kârî ve eseruhû fî 'ilmi'l-hadîs*, 1 (Beyrut: Dârü'l-Beşairi'l-İslâmiyye, 1408/1987), 496; Abdülbaki Turan, *Aliyyü'l-Kârî'nin Hayatı, Eserleri ve Envârü'l-Kur'ân ve Esrârü'l-Furkân Adlı Tefsirindeki Metodu*, (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1981), 294; Çağfer Karadaş, *Ali el-Kârî'nin Akâide Dair Eserleri ve Bazı İtikâdî Görüşleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991) 111; Çağfer Karadaş, "Ali el-Kârî'nin Hayatı, Selef Akidesine Dönüş Çabası ve Eserleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V/5, (1993): 287-300; Ahmet Özel, "Ali el-Kârî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2: 403-405.

34 Ahmet Karataş, "Aliyyü'l-Kârî'nin el-Mülemma' Şerhu'n-Na'ti'l-Murassa' Adlı Arapça Risâlesinin Tercüme ve Şerhi", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 37 (Ocak-Haziran 2016), 147-148.

nüshası olmak üzere toplamda 58 nüshası tespit edilmiştir. Yazar, yorucu ve zaman alan bu kapsamlı nüsha tespiti çalışması sonucunda Aliyyü'l-Kârî'nin, Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nden Hindistan Mevlânâ Âzâd Kütüphanesi'ne kadar, yurt içinde ise başta Süleymaniye Kütüphanesi olmak üzere pek çok kütüphanede yazma nüshalarını tespit ettikten sonra risale metni ve metin içerisinde bulunan salavât-ı şerîfeye yazılan şerh ve tercüme-leri birlikte yayınlamıştır.³⁵

Karataş'ın yaptığı çalışmada, öncelikle Aliyyü'l-Kârî'nin *el-Mülemma' Şerhu'nna'ti'l-murassa' bi'l-cinsi'l-mücennesi'l-müsecca'* adlı risalesi günümüz harfleriyle verilmiş, sonra Mehmed Kemâleddîn Harpûtî'nin³⁶ (ö. 1354/1936) tercümesi kaydedilmiş, ardından da Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddin (ö. 1202/1788) tarafından *Şerhu'n-Na'ti'l-Murassa'* adıyla yaptığı şerh ve Edirnevî Mehmed Efendizâde Mustafâ'nın (ö.?) bu şerhe yaptığı tetimmesi birlikte yayınlanmıştır.³⁷

Aliyyü'l-Kârî'nin müsecca' *Salavât-ı Şerife'sine* Amasya Müftüsü Mehmed Sabri Yetkin de bir şerh yazmıştır. Ekim 1953'te tamamlanan bu şerh, Aliyyü'l-Kârî'nin Arapça müsecca' salavât-ı şerîfesinin klasik usûlle yapılan şerh ve izahıdır. Mehmed Sabri Yetkin, 5 Ekim 1953 günü dışındaki ağrı sebebiyle doktora gittiğini ve muayene sonrası Müftülüğe gidecek takati bulamadığı için istirahat çekildiği sırada karıştırdığı eski eserler arasında Aliyyü'l-Kârî'nin müsecca' salavât-ı şerîfesini görmüş ve onu şerh etmeye karar vermiştir: "Dünyâda elezz-i işğâl 'indimde 'ilmle iştiğâl ve öteden berü mütâ-la' a'z-i künye soñ derece mülî' oldığımdan artık kendüm gibi soñ derece perîşân bulunan bir cöngi elime aldım ve bunıñla imrâr-ı evkât itmekde iken müellifleriñ meşhûrlarından ve 'ulemâ-yı hadîsiñ ma' ruflarından olup birçok seneler Mekke-i Mükerrreme'de mücâvir kılan ve 1014 târihinde terk-i hayât-ı müste'âr iderek yine Mekke'de yer-i Mu'âllâ Kıbristân'ında neşim-i hâk-i mezâr ve rûhı vâşıl-ı 'âlem-i nûr-ı enver-i didâr olan 'Aliyyü'l-Kârî Hazretleri'niñ metnini yukârıya yazarak harekelediğim şalavât-ı şerîfe-i tünçiyyesin ve belîğasın gâyet mücmel bir şüretde şerh ve izâh itdim..."³⁸

Daha önce de pek çok Arapça ve Farsça manzum ve mensur şerhler yazan Mehmed Sabri Yetkin'in şerhi, salavât-ı şerîfenin³⁹ Arapça metni dâhil

35 Bkz. Karataş, "Aliyyü'l-Kârî'nin el-Mülemma' Şerhu'n-Na'ti'l-Murassa' Adlı Arapça Risâlesinin Tercüme ve Şerhi", 156-194.

36 Mehmed Kemâleddin Efendi'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleriyle ilgili detaylı malumat için bkz. Ahmet Karataş, "Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49 (2015), 29-125.

37 Karataş, "Aliyyü'l-Kârî'nin el-Mülemma' Şerhu'n-Na'ti'l-Murassa' Adlı Arapça Risâlesinin Tercüme ve Şerhi", 151-194.

38 Mehmed Sabri Yetkin, *Şerh-i Salavât-ı Şerife*, 8063/3:58^a. Milli Kütüphane.

39 Sözlükte dua, istiğfar, Allah'tan rahmet, ta'zîm vb. anlamlara gelen "salât" kelimesi "صلاة" fiilinden masdardır. Dua, tebrik, temcit ve ta'zîm manalarına gelen "sallâ" fiilinin mastarının

olmak üzere 6 varaktan ibarettir. Salavât-ı şerîfe şerhi, Mehmed Sabri Yetkin'in Ebu'l-feth Ahmed b. Muhammed el-Bustî'nin (ö. 401/1010) ahlakî öğütleri muhteva Arapça kasidesinin şerhi olan *Şerh-i Kasîde-i Nûniyye* adlı eseriyle aynı mecmua içerisinde 57^b-63^a varakları arasında yer almaktadır. Milli Kütüphane 8063/3 numarada kayıtlı olan eserin kapağındaki etikette Osmanlı Türkçesi ile "*Ebu'l-feth el-Bustî'nin Kasîde-i Nûniyyesi ve Şerhi*" ve aynı etikette hemen altta "*Aliyyü'l-Kârî'nin Müsecca' Salavât-ı Şerîfesi ve Şerhi*" isimlendirmeleri yer almaktadır. Eserin ilk sayfasında çeşitli şairlerden seçme beyitler ve sayfanın alt kısmında Mehmed Sabri Yetkin'in kırmızı kalemle imzası bulunmaktadır.

Mehmed Sabri Yetkin, şerhi çok uzun tutmadığını sebab-i telif ve hâtime kısımlarında "mücmel" ve "muhtasar" kavramlarını kullanarak beyan etmektedir. Müellif, şerhe başlamadan önce Aliyyü'l-Kârî'nin müsecca' salavât-ı şerîfesinin Arapça metnini harekeleyerek bir sayfa (vr.57^b) hâlinde yazmıştır. Müellif tarafından harekelenerek yazılan müsecca' salavât-ı şerîfe metninin harekelenmemiş bazı harfleri kırmızı kurşun kalemle sonradan harekelenmiştir. Bu işlemin müellif tarafından yapılıp yapılmadığı bilinmemektedir. Sebeb-i telif ile başlayan şerh kısmında (vr.58^a) müellif şerh ettiği salavât-ı şerîfenin müellifi Aliyyü'l-Kârî ve kendi künyesini vermiştir. Şerh ve izahını yaptığı salavât-ı şerîfe metnindeki kelime veya kelime öbeklerini parantez içerisinde gösterip harekeleyen müellif, klasik usûle uygun bir şerhi tercih etmiştir. Şerhin sonuna doğru müellif, Aliyyü'l-Kârî'nin salavât-ı şerîfesine benzeyen ve namazda okunması gerekli kabul edilen salavât olarak bilinen

"tasliye" olduğu ve salâtın tasliyeden geldiği de ifade edilmiştir. "Salavât" ise "salât"ın çoğuludur. Namaza "salât" denilmesi ise âlimlerin çoğunluğuna göre duâ için hakikî, namaz için mecaz anlamda kullanılmıştır. "Salât" mahalline göre üç kısma ayrılmaktadır. Allah'tan geldiğinde rahmet, meleklerden duâ ve istiğfâr, mü'minlerden de duâ anlamında kullanılmıştır. "*Şüphesiz ki Allah ve melekleri peygambere salavât getirirler. Ey îmân edenler! Siz de onun için (tam bir teslimiyetle) salât ve selâm getirin.*" (Ahzâb Sûresi, 33/56.) Bu âyet-i kerîme ve bu konudaki hadis-i şerîfler dikkate alındığında; Hz. Peygamber'e sevgi ve muhabbetin bir göstergesi olan salât ü selâm her Müslüman üzerine bir görev olarak verilmiştir. "Salât" kavramı hakkında bkz. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, (Beyrut, Dârü sâdır, t.y.), XIV, 464; Fatih Koca, *İslâm Tarihi Ve Medeniyetinde Salâlar Ve Salavâtlar (Anadolu Örneği)*, (Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2013), 66; Hidayet Işık, "Hz. Peygamber (s)'e Salât ve Selâm Getirme ile İlgili Bir Araştırma", *Diyanet Dergisi Peygamberimiz (s) Özel Sayısı* 25/4 (Ekim-Kasım-Aralık 1989), 264; Hür Mahmud Yücer, "Tarîkat Geleneğinde Salavât-ı Şerîfe ve Müstakimzâde'nin Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî Adlı Eseri", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 15, (Temmuz-Aralık 2005), 253-254; Kasapzâde Osman Ferîd, *Peygamber Efendimiz Üzerine Salavât-ı Şerîfe Getirmenin Dünyevî ve Uhrevî Fezâili İle Salât-ı Tefrîciyeyi Mübeyyin Risale*, (İstanbul, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, 1342), 1-8; Mesut Okumuş, "Semantik Ve Analitik Açısından Kur'an'da "Salât" Kavramı", *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/6 (2-2004),1-30. Muhammed Aydın, "Türk Kültüründe Salat ü Selam Çeşitleri, Zikrediliş Biçimlerinin Kur'an ve Sünnet Bağlamında Değerlendirilmesi", *Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed Uluslararası Sempozyum (Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlar) I (7-8 Mart Adapazarı-Sakarya)*, Düzenleyen: Diyanet İşleri Başkanlığı-Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları), 205-224.

başta “salli bârik” duâları, ardından dinî hayatta mühim yeri olan “salât-ı münciye” ve “salât-ı nâriye” gibi duâların metnini vermiştir. Şerhin sonunda Arapça bir duâ ile eserini nihayete erdiren Mehmed Sabri Yetkin, eserinin sonuna farklı bir kalemle yazıldığı anlaşılan bir beyit eklemiştir:

“Mecrûhı şanma cerh-i mücerreddür öldiren
Āfât-ı bâtıniyyedür aşlı muşibetün”⁴⁰

Sonuç

Aliyyü'l-Kârî'nin müsecca' *Salavât-ı şerîfe*'sine Mehmed Sabri Yetkin tarafından yazılan şerhin metnini transkripsiyon alfabesi ile oluşturduk. Salavât-ı şerîfenin asıl metni olan Arapça kısımları müellifin parantez içerisinde aldığı gibi transkripsiyonlu metinde parantez içerisinde hem Arapça aslı hem de okunuşu ile birlikte gösterdik. Arapça duâ ve cümlelerin Arapça okunuşlarını metnin yanında transkripsiyonlu şekilde verip anlamlarını dipnotta gösterdik. Müellifin gramatik açıdan şerh ve izah ettiği Arap harflerini karışıklığa mahal vermemek için “tırnak” içerisinde gösterdik.

Netice olarak bu çalışmamızda öncelikle 20. asrın ilmî, edebî ve kültür hayatına eserleri ve çalışmaları ile katkı sunan âlim, şâir ve fâzıl Amasya Müftüsü Mehmed Sabri Yetkin'in hayatına kısaca temas ettikten sonra ilmî ve edebî şahsiyeti üzerinde durmaya çalıştık. Kırım'dan göç ederek Çorum Mecitözü'ne yerleşen, bir müddet sonra da Amasya'yı mesken tutan ve burada ilmî faaliyetlerini sürdüren Mecdîzâde ailesi âlim yetiştiren örnek bir aile olarak tanınmaktadır. İlmî faaliyetleri ile tanınan Mecdîzâde ailesinin bir ferdi olarak erken yaşlardan itibaren kendi deyimiyle “ilim yoluna intisap eden” bir şahsiyet olan Mehmed Sabri Yetkin, ömrünün son yirmi yılını da Amasya Müftülüğü vazifesini yaparak geçirmiştir. Müellifin, 1953 yılında Aliyyü'l-Kârî'nin Arapça müsecca' salavât-ı şerîfesine yazdığı şerhin transkripsiyonlu metnini verdiğimiz bu çalışmamızda metinde geçen âyet ve hadislerin kaynaklarını tespit ve tercüme ettik. Metin içerisinde geçen ve izaha muhtaç cümle ve ifadeleri dipnotlarda açıkladık.

İlmî ciddiyet ve çalışma disiplini bakımından kendisine yakın gördüğü ve örnek aldığı Aliyyü'l-Kârî'nin meşhur müsecca' salavât-ı şerîfesini şerh eden Mehmed Sabri Yetkin'in kaleminden çıkan bu mücmel ve muhtasar şerh, 20. asrın mektep ve medrese görmüş ve üç dilde okuyup yazabilen ulemâ soyundan gelen bir müftünün kaleminden klasik bir metne bakış açısını yansıtmaktadır. Klasik şerh yöntemiyle kaleme alınan bu eser, Arapça ve Farsça eserlerden birçok şerh, tercüme ve tefsir yazan Mehmed Sabri Yetkin'in ilmî ve edebî şahsiyetini de ortaya koymaktadır.

40 Mehmed Sabri Yetkin, *Şerh-i Salavât-ı Şerîfe*, 8063/3:63^a. Milli Kütüphane.

3) Metin

Şerh-i Salavât-ı Şerîfe [Mehmed Sabri Yetkin]

[57b] 1014 târîhinde Mekke-i Mükerrreme'de mücâvir iken orada vefât iden 'Alî b. Sultân Muḥammed Kārî Ḥazretleri'niñ şalavât-ı şerîfesiniñ metnidir:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى نُورِكَ الْأَعْلَى * وَنُورِكَ الْأَعْلَى * سَيِّدِ الْعَالَمِينَ * وَسَنَدِ الْعَالَمِينَ * رُوحِ الْعِبَادِ * وَرُوحِ الْعِبَادِ * مُرِيدِ كُلِّ مُرِيدٍ * وَمَزِيدِ كُلِّ مُرِيدٍ * وَخَيْرِ الْأَخْيَارِ * وَخَيْرِ الْأَخْيَارِ * وَخَيْرِ الْأَخْيَارِ * وَخَيْرِ الْأَخْيَارِ * مَنْ عَظُمَ خَلْقُهُ وَعَظُمَ خَلْقُهُ * عَيْنِ كُلِّ عَبِيدٍ وَغَيْنِ كُلِّ عَنِيدٍ * مَظْهَرِ تَجَلِّيَاتِ الْجَنَانِ الْعَبْدِيَّةِ * وَمُظْهَرِ تَجَلِّيَاتِ الْجَنَانِ الْعَبْدِيَّةِ * عَقْدِ الْأَسْرَارِ * وَعَقْدِ الْأَسْرَارِ * وَعِيدِ كُلِّ تَقِيٍّ * وَعِيدِ كُلِّ نَقِيٍّ * وَأَحْمَدِ مَنْ حَمَدَ * وَأَحْمَدِ مَنْ حَمَدَ * خَاتِمِ الْمُخْلِصِينَ * وَخَاتِمِ الْمُخْلِصِينَ * مِنْ صَلَاتِكَ أَجَلَهَا * وَمِنْ صَلَاتِكَ أَصْلَهَا⁴¹

[58a] 1953 yılıniñ Ekim ayınıñ beşinci Pazarirtesi günü ḥasta bulunan ḳulağımı tedāvî itmekde bulunan beldemiz Memleket Hastanesi Operatörü Şubḥi Beg ḥānesine uğramış ve doḳtor tarafından ḳulağım 'ilâclandıḳdan soñra fetvāneye vazîfem başına geçmişdim. Bu def' a da taḥammül olunmayacak derecede dişim ağrımaya başladı. Esâsen çürük olmaḡla ağrısını 'ilâçla teskîn idiyordum. Ağrı ammā fenâ tezâyüd itdi. 'İlâc kâr itmiyordu, artık taḥammül ḳalmadı. Esâsen bir fâ'idesi olmadıḡı gibi mażarratı taḥaḳḳuḳ itmekle 'ilâcuhā iḥrâcuhā⁴² ḥükmi tezâḥür idince diş çekdirmekden çok çekindigim ve yıldığıḡ ḥâlde dişciye mürâca'at etmek zarûreti ḥâşıl olunca dişciye gitdim. Dişci, burada bir diş degil, ağrıyan bunun yanında bir de kök var. Her ikisini atmaḳ zarûridir diyince çārnâçār meyyitiñ bir ḡassâle teslîmiyyeti ḳabîlinden teslîm oldum. Dişci her ikisini de aldı ve beni bu tamāmıyla şarşdı. Artık berâ-yı istirâḥat külbeyi aḡzânıma döndüm. Dâ'ireye gitmege de vücudum müsâ'id olmadı. Dünyâda elezz-i işḡâl 'indimde 'ilmle iş-

41 Okunuşu: Bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥîm. Allāhümme şalli ve sellim 'alā nūrike'l-a'lā ve nevrike'l-aḡlā. Seyyidi'l-'ālemin ve senedi'l-'ālimin. Rūḥi'l-'ibād ve revḥi'l-'ubbād. Müridi külli mezîdin ve mezîdi külli mürîdin ve ḥayru'l-aḡyār ve ḥibri'l-aḡbār ve ḥayri'l-aḡbāri ve ḥibri'l-aḡyār. Men 'azume ḥaḳḳuhū ve 'uzzime ḥuluḳuhū. 'Ayni külli 'abidin ve ḡāyni külli 'anîdin. Mażhari tecel-liyāti'l-cenāni'l-'abdiyyeti ve muzhiri tecel-liyāti'l-cināni'l-'indiyyeti 'iḳdi'l-esrāri ve 'aḳdi'l-isrāri va'idi külli taḳiyyin ve 'idi külli naḳiyyin ve Aḥmedi men ḥamide ve Aḥmedi men ḥumide ḥātemi'l-muḥlaşine ve ḥātîmi'l-muḥlisine min şalātike ecellehā ve min şilātike eşallehā.

Anlamı: Allah'ım, senin en değerli, en muhkem ve kalıcı olan salât, selâm ve rahmetin; en yüce nûrun, en kıymetli çiçeğin, âlemlerin efendisi, âlimlerin dayanağı, kulların ruhu ve ahiret yolcularının neşesi, her türlü hayrın artmasını isteyen, her hayır isteyeninin zirvesi, hayırlıların en hayırlısı, âlimlerin en âlimi, âlimlerin en hayırlısı ve hayırlıların en âlimi, yaratılışı yüce olanı, ahlâkı yüce kılınanı, her kulun göz aydınlığı, her inatçının gözünün tozu, kalplerin kulluk tecellilerinin mazharı, vehbî cennetlerin güzelliklerini ortaya çıkaranı, sırların kolyesi, sırların düğümü, her takva sahibinin habercisi, her kalb-i selâmın bayramı, hamd edenlerin en çok hamd edeni, övgüye değer olanların en çok övüleni, seçilmişlerin sonuncusu, ihlaslıların mührü Hz. Muhammed (s) üzerine olsun.

42 علاجها اخراجها "Hastalığın ilacı onu dışarı atmaktır, çıkarmaktır." anlamına gelen bu ifade bu pasajda "Diş ağrısının tedavisi, o diş çıkarmaktır." anlamında kullanılmıştır.

tiğāl ve öteden berü mü'tala'a²-i künye soñ derece müli³ olduğumdan artık kendüm gibi soñ derece perîşān bulunan bir cöngi elime aldım ve bunıñla imrār-ı evkāt itmekde iken müellifleriñ meşhūrlarından ve 'ulemā-yı hadîsiñ ma' ruflarından olup birçok seneler Mekke-i Mükerrreme'de mücāvır qalan ve 1014 tārîhinde terk-i hayāt-ı müste'ār iderek yine Mekke'de yer-i Mu'allā Qabristān'ında neşim-i hāk-i mezār ve rūhı vāşıl-ı 'ālem nūr-ı enver-i didār olan 'Aliyyü'l-Kārî Hazretleri'niñ metnini yuqarıya yazarak harekeledigim şalavāt-ı şerîfe-i tünciyesin ve belîğasın gāyet mücmel bir şüretde şerh ve izāh itdim. Ve mina'llāhi't-tevfîk ve ene'l-fakîr Meħmed Şabrî el-Mecdi el-Müftî hālen bi-medîneti Amasya zādehu'llāhü'l-husnā ve ziyādehü Allāhümme aşlı "Yā Allāh"dır. Çok müsta'mel olmağla evvelinden "yā" edāt-ı nidāsı hażf olunmuş ve maħzūf "yā"dan 'ivaż olarak āhirine iki "mīm" getirilmiş ve bu mīmle birbirine idgām olunmuşdur. Edāt-ı nidā olan "yā"dan başka bir hārf ta' vîz edünmeyüp de "mīm"iñ 'ivaż kılınmasınıñ sebebi "mīm" ğunne hārflerinden olmasıdır. Çünkü edāt-ı nidā olan "yā" hārfi iskān olunınca [58b] "mīm" gibi maħreci hayşūme qarîb olur. Zîrā "mīm" ve "yā"dan hayşūmede bir şavt hāşıl olur ki aña da "ğunne" dirler. Bu münāsebetde "mīm" ile "yā" arasında münāsebet vardır. Burada maħzūf "yā" ile "elif" olduğu için iki hārfden iki "mīm" ta' vîz olmuşdur. Lafza-i celāle ile teber-rük kaşr olundığından "yā"dan 'ivaż olan "mīm" evvele getirilmeyüp āhire getirilmişdür. Bunıñla berāber "mīm"-i müşeddeniñ evvele idgāmı müte'āzzirdir meger taħfif oluna. Taħfif şüretinde daħı maħzūr vardır. Çünkü bu şüretde nef-yü'l-vācibine lāzım gelür. Lafza-i celāle haqqında tafşil isterseñ Beydāvi Tefsir'i-niñ üstüne me'a havāşīye baq. 'Uqūl-ı beşer zāt-ı Ulūhiyyeti idrākde naşıl izhār-ı 'aciz itmişlerse zāt-ı a' zamına delālet iden Celālede daħı hāyrān olmuşdur. Eşāhħ olan ğayr-ı müştakdır ve 'āmmdur. İsmün li-zāti'l-vācibi'l-vücūdi'l-müstecma' i li-cemī'i'ş-şifāti'l-kemāliyyedir. {سلم على نورك الاعلى} şalli ve sellim 'alā nūr-ike'l-a'lā {صل على صلى الصلاة} şalli şallā yuşallī şalāten diye taşrîf olunan "eş-şalātü" ism-i maşdarından emirdir. Allāh'dan rahmet melā'ikeden istiğfār mü'minlerden du'ā ma'nāsınadır. Du'āda haqqıkat rahmet ve istiğfārdan mecāzdir. {سلم sellim} de سلم يسلم سلاما "selleme yüsellimü selāmen" diye taşrîf olunur ve "selām" ism-i maşdarından emirdir. Luğātda ma'nāsı noqşāndan 'ayıbdan berī olmağ ma'nāsına ise de burada mekāndan taħiyyesi olan "selāmün 'aleyküm" dimekdir. Ya'nī selāmetden du'ā ma'nāsınadır. {نور nūr} luğātda qaranlığıñ zıddı olan aydınlık ve ışık ma'nāsınadır ki Farsçada rüşenānī ta'bīr olunur. Nūr bi'z-zāt Faħr-ı 'ālem Efendimiz'iñ zātına da itlāk olunur. Nite kim "قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ" naẓm-ı celīlinde olduğu gibi burada {أول ما خلق الله نور} hadîş-i şerīfi muqteżāsı muqteżāsı üzere bā'ış-i rüşenā-yı 'ālem olan nūr-ı nübüvvetleri maqşūddur ki işte bu nūr-ı nübüvvet Hazret-i Peyğamber'iñ 'ālem-i ecsāddaki

43 "...İşte size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur'an) gelmiştir." (Mâide Sûresi, 5/15).

44 "Allah ilk defa benim nurumu yarattı." Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 265, Hadis No: 827.

zühür-ı peygamberîlerine sâbıktır. {نُورِكَ الْأَعْلَى ve nevrîke'l-ağlâ} fıkrasındaki “nevr” nünüñ fethiyle olup çiçek dimektir. ‘Alâ kavlı çiçeğin beyâzına nevr şarısına zehr dinür. {نُورِ الْأَعْلَى nevr-i ağlâ} eñ kıymetli çiçek dimektir ki bundan da maqşad ‘âlem-i hissîde Peygamberimiz’in zühürü dimektir. ‘Âlem-i hissîde Hzret-i Peygamber’in zühürü eñ kıymetdâr ve bütün hilkat-ı kâ’inâta sebeb-i şugül olması cihetiyle “نُورِ الْأَعْلَى” diye tavşif olunması pek münâsib düşmüşdür. [59a] “نُورِ الْأَعْلَى nūr-ı a‘lâ ve nevr-i a‘lâ” ile vaşf olunan şâhib-i sa‘âdet kimdir diye olunan sü’âle cevâb viriyor da {سَيِّدِ الْعَالَمِينَ seyyidi'l-‘âlemîn} diyor {سَيِّدِ seyyid} جيد ceyyid vezninde siyâdetden şıfatdır ki kavmiñ büyüğü ve ulusu ve efendisi dimektir. Cem‘i sâdâtdır, aşlı سَيِّدِ seyede idi. {العالمِ el-‘âlem} lâmiñ fethiyle “ما يعلم به الصانع” “mâ ya‘lemü bihi’ş-şâni‘u”⁴⁵ dimektir. Mevcûd ve muhdeş olan zât-ı bâriyi bilmege delil olduğı için bütün mevcûdâta ‘âlem dinür. Mâsiv’İlâhdan ‘ibâretdir. Cemî‘lenmesiniñ sebebi ‘âlem-i nâr ‘âlem-i âb ‘âlem-i insân gibi envâ‘ı i‘tibâriyledir. Yâ hüd eşref-i maḥlûkât olan insânıñ taḡayyubuna maḥmûldur. Hzret-i Peygamber’imiz Muḥammed Muştafâ (şav) Efendimiz bütün benî Âdem’in ve efrâd-ı ‘âlemiñ re’îsi ve sebebdir. Herhangi bir şalavâtda سَيِّد seyyid kelimesini zikr itmek mendûbdur. Çünkü vâkı‘-ı aḥbârdır. Vâkı‘-ı aḥbâr ‘ayn-ı sülûk-i edebdir. Binâ’en ‘aleyh seyyidüñ zikri terkinden efdâldir. Ḥadîş diye nakl olunan {لَا تَسْوَدُونِي فِي الصَّلَاةِ} ⁴⁶ ‘ibâresi ḥadîş degildir, yalandır. {لَا تَسْوَدُونِي} lā tuseyyidünî diye rivâyet olunan şey’ de hem yalan ve hem de yañlıştır. Dürr-i Muḥtâr’a bak, Hzret-i Peygamber’in bütün benî Âdem’in ve efrâd-ı ‘âlemiñ ḥayırılısı, ulusu, büyüğü, efendisi ve re’îsi olduğına şu أَنَا قَائِدُ الْمُؤْمِنِينَ وَلَا فَخْرَ وَأَنَا خَاتَمٌ {الْحَقِيقِينَ وَلَا فَخْرَ} ⁴⁷ ḥadîş-i şerifi delâlet ider. {سِنْدِ الْعَالَمِينَ} senedi’l-‘âlimîn} “sened” mesned dimektir. ‘Âlimîn “lām”ıñ kesriyle ‘âlimiñ cem‘idir, âlimler dimektir. Ya‘nî Hzret-i peygamber bi’l-‘umûm ‘ulemâ, evliyâ, aşfiyâ ve atkiyânıñ mesnedidir ve mürşid-i erşedir. [59b] {رُوحِ الْعِبَادِ} Rūḥi’l-‘ibād} rūḥ “râ”nıñ ḍammıyla zevî’l-ḥayâta vedî‘a-i İlâhiyye olarak virilen mādde-i ḥayâta dinür ki bizim cân didiğümüzdür ki buña nefis de dirler. Rūḥ müzekker ise de nefis i‘tibârıyla mü’enneş de olur. {عِبَادِ} ‘ibād} “ayn”ıñ kesriyle “abd”ıñ cem‘idir. Burada rūḥdan murâd emr-i şübûtdur. Çünkü bâ‘iş-i ḥayât rūḥânîdür. Zirâ bütün ‘ibād, Hzret-i Peygamber’in envâr-ı rūḥı ve anıñ âşâr-ı füyûzı olması ṭolayısıyla teveccüh ve envâ‘-ı ‘ulûm ile bütün kulları iḥyâ itmiş gibidir. Rūḥsuz cesed kuşsuz kafes gibidir. {و رُوحِ الْعِبَادِ} ve revḥi’l-‘ubbād} Revḥ “râ”nıñ fethiyledir. Râḥat ve âsâyiş dimektir. ‘Ubbād “ayn”ıñ ḍammıyla “âbid”ıñ cem‘idir. Ya‘nî Faḥr-ı ‘âlem Efendimiz bütün ‘ubbād ve zühhâdıñ cennete girmelerine delil olduğı için mûcib-i rāḥat ve sa‘âdetleridür. {مُرِيدِ كُلِّ مَرِيدٍ} Mürîdi külli mezîdin} maḥâm-ı

45 “Sanatkâr, yaptığını bilir.” anlamında bir cümledir.

46 “Benî namazınızda “seyyid” diye anmayınız.” Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, II, 354-355, Hadis No: 3018.

47 “Ben peygamberlerin sevk edicisi, komutanıyım ancak ancak övünmem yoktur. Nebîlerin sonuncusuyum, övünmem yoktur.” Dârimî, *Mukaddime*, 8, Hadis No:50.

ziyâdede erbâb-ı sa'âdete hâşıl olacağı iradeye mâlik dimekdir. “أَرَادَ erâde”den ziyâde mürîd ism-i fâ'ildir. “أَرَادَ erâde” i'âde vezninde dilemek dimekdir. “يقال اراد”⁴⁸ irâde sıfatı meşiyetiñ mürâdifidir ki; iki câ'iziñ birisini alup dîgerini terk itmek dimekdir. {مَزِيدٌ كُلُّ مُرِيدٍ ve mezîdi külli mürîdin} ve bütün irâde şâhibleriniñ mazhar-ı sa'âdet ve ziyâde olmasına sebep-i müstakildir. “قُلْ إِنْ كُنْتُمْ اللَّهُ تَحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ”⁴⁹ nazm-ı celîl-i mûcibince Cenâb-ı Müdda'-i Hâkîm'in bu maqâmda bir kula maḥabbeti onuñ Hâzret-i tetimme-i zamâna ve Faḥr-ı dü cihâna mütâba'atı miqdârınca oldığından Hâzret-i Peygamber Efendimiz beyne'l-'ibâd hem mürîd hem de murâddur. {وَحَيْرُ الْأَخْيَارِ ve ḥayru'l-aḥyâr} ikisi de ḥâ-i mu'ceme ve yâ-i taḥtiye ile dir. Ḥayr burada eşref ve efdâl dimek oldığından ḥayru'l-aḥyâr efdâlü'l-enbiyâ' ve'l-aşfiyâ' dimek olur. {وَحَيْرُ الْأَخْيَارِ ve ḥibri'l-aḥbâr} ikisi de ḥâ-i mühmele ve bā-i muvaḥḥide ile dir. Ḥibr “ḥâ”nıñ kesre ve “bā”-nıñ sükûnuyla ‘âlim ve dānā dimekdir. {وَحَيْرُ الْأَخْيَارِ ḥibri'l-aḥbâr} terkîbiniñ ma'nâsı a'lemü'l-'ulemā' efdâlü'l-fuḍalâ dimek olur. [60a] {وَحَيْرُ الْأَخْيَارِ وَحَيْرُ الْأَخْيَارِ ve ḥayru'l-aḥbâr ve ḥibri'l-aḥyâr} ey efdâlü'l-'ulemā' ve a'lemü'l-atkıyâ' mine'l-enbiyâ'î ve'l-evliyâ' dimekdir. Birinci fıkradaki ḥayr kelimesi “ḥâ”-i mu'ceme ve aḥbâr kelimesinde “ḥâ”-i mühmele ve bā-i muvaḥḥide ile dir. İkinci fıkradaki ḥibr “ḥâ”-i mühmele ve “bā”-i muvaḥḥide ve aḥyâr da “ḥâ”-i mu'ceme ve “yâ”-i taḥtiye ile dir. {مَنْ عَظَّمَ خَلْقَهُ men 'azume ḥulḥuhū} “men” burada mevşüfe olup mā ba'di oña şıfat olmuştur. “مَنْ men” mevşüfe olmakla ğayr-ı mu'ayyen bir insân dimek ise de burada mā ba'di i'tibârıyla Faḥr-ı 'âlem Efendimiz muşavverdir. ḥalḥuhū “ḥâ”nıñ fetḥiyledir. Ya'nî Faḥr-ı Kā'inât'ın zamân-ı vücûdunda ḥilḥati kerîm ve 'azîm ve ḥâl-i meşhûrunda şemâ'ili güzeldir dimekdir. Şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem. {وَعَظَّمَ خَلْقَهُ ve 'uzzîme ḥulḥuhū} {عَظَّمَ 'uzzîme ta'zîmden fi'l-i mâzî meḥhûldür. {خَلَقَهُ} “وَإِنَّكَ لَعَلَى خَلْقٍ عَظِيمٍ”⁵⁰ diye Rabbü'l-'âlemiñ tarafından aḥlâk-ı Muḥammediyyesi'nin medḥ olduğına işâretidir. {عَيْنٌ كُلٌّ عَيْنٌ} ayni külli 'abîdin} 'ayn “ayn”uñ fetḥiyle göze dinür. Farsçada çeşm dinür, 'Arapçada bu 'ayn kelimesi elfâz-ı müşterekeniñ eşheri ve ma'nâ cihetinden eşheridir. Burada bir tür muzâf taḥdîr olınarak عَيْنٌ كُلٌّ عَيْنٌ “nūru 'ayni külli 'abîdin” dimekdir. Peygamberimiz bütün 'ibâdın nūr-ı 'aynidır. {وَعَيْنٌ كُلٌّ عَيْنٌ ve ğayni külli 'anîdin} ğayn “ayn” vezninde burada buluş ma'nâsına ya'nî örtmek ve kaplamak ma'nâsınadır. Faḥr-ı 'âlem ehl-i 'inâduñ ğubâr-ı 'uyûnidır dimekdir. {مُظَهَّرٌ تَجَلِّيَاتِ الْجَنَانِ الْعَبْدِيَّةِ} mazhari tecelliyâti'l-cenâni'l-'abdiyyeti} mazhar maḥall-i zuḥûr ma'nâsına ism-i mekândır. Zuḥûr kuşûr vezninde bir nesne rüşen ve 'ayân olmağıdır. “يقال ظهر الشيء ظهورا من الباب الثالث اذا تبين”⁵¹ {تَجَلِّيَاتِ} tecelliyât} Mazhariñ muzâf-ı ileyhidir. Tecelliyât tefa'ul vezninde olan tecelliniñ

48 “Birisini bir şey istediği zaman, “اراد الشيء” bir şeyi istedi denilir.

49 “De ki: “Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Âl-i İmân Sûresi, 3/31.)

50 “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” (Kalem Sûresi, 68/4).

51 “Denilir ki; zahara üçüncü bâbdan olup bir şey belirip ortaya çıktığı zaman ظهر الشيء ظهورا “bir şeyin belirip ortaya çıkması” anlamında kullanılır.

cem‘ idir ki tecellî bir şeyiñ açılıp rüşen ve ‘ayān olması ma‘nāsınadır. “يقال انجلي يقال انجلي اذا انكشف {الجنان el-cenān}”⁵² الامر و تجلى اذا انكشف {العبدية} “سبحان” Alā kavlin maḥall-i sırr olan göñüle dinür. “الذي أشرى بعبدته”⁵³ āyet-i kerimesiyle izāfet-i teşrîf ve nisbet-i ‘ubüdiyyete muhtâr olan kalb-i ‘ālî Hâzret-i Peygamber’e vârid olan tecelliyât-ı İlähiyye’niñ maḥall-i zühürü dimekdir. {تَحَلِّيَاتِ الْجَنَانِ الْعُنْدِيَّةِ} ve muzhiri teḥalliyâti’l-cināni’l-‘indiyeyti} Bu fıkra مظهر muzhir izhârdan ism-i fâ‘ ildir. Ya‘nî “mîm”iñ dâmmı ve “hâ”niñ kesriyle muzhir ism-i fâ‘ ildir. {تَحَلِّيَاتِ} bir şey’ zînetlemek ma‘nāsına olan teḥalliniñ cem‘ idir. cinān da “cîm”iñ kesriyledir, cennetiñ cem‘ idir. Ya‘nî kuluñ sırrı kendi ‘ilm ve ‘ameli sāyesinde degül de Cenāb-ı Hâkık’iñ maḥzâ luḫ ve faẓl ve keremi iktizāsı ‘inde’l-vehbiyetteki cennetiñ tezyînât ve ni‘metlerini izhâr ve mişāl ümmet-i Muḥammediyye’ye “أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا”⁵⁴ عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا حَظَرٌ عَلَى قَلْبٍ بَشَرٍ”⁵⁴ ḥadîs-i kud̄sisini teblig buyuran demek olsa gerekdir. {عَقْدِ الْعَسْرَارِ} el-esrâr hemzenüñ fetḫiyle sırrıñ cem‘ idir. Gerek bu sırr ve yâḥūd serîre içde ketm ve ihfâ olunan râz dimekdir. Sırrıñ cem‘ i burada olduğu gibi esrâr-ı serîreniñ cem‘ i serâ’ir gelür. Meşelâ sırrını ve yâḥūd serîresini ifşâ itdi diyüp ve lisân-ı ‘Arabda صدور الأحرار قبور الأسرار “şudûru’l-aḥrâr kubûru’l-esrâr”⁵⁵ kelâmı meşhûrdur. Burada esrâr muzâf olan “ayn”niñ kesriyle {عقد} her ne kadar gerdânlık demek ise de burada vâsiṭa murâddır. Pes Hâzret-i Muḥammed esrârü’l-İlähiyye’niñ vâsiṭasıdır dimekdir. {وَعَقْدِ الْأَسْرَارِ} Burada el-isrâr if‘âl veznindedir. Birisi gizlemek ma‘nāsınadır ve buña muzâf olan “عقد” ‘aḫd burada “ayn”niñ fetḫiyledir. Ya‘nî Faḥr-ı ‘âlem Efendimiz izhâra me‘mûr olmadığı yerde ihfâ ve ‘adem-i izhârıñ râbiṭası demek olsa gerekdir. [61a] {وَعِيدٌ كُلُّ تَقِيٍّ} va‘îdi külli taḫiyyin} Her müttakiniñ tehdîdkâr ve nezîridir. Burada “va‘îd” nezîr dimekdir. “إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بَشِيرًا وَنَذِيرًا”⁵⁶ āyet-i kerimesinde olduğu gibi {وَعِيدٌ كُلُّ تَقِيٍّ} ve ‘îdi külli taḫiyyin} Faḥr-ı ‘âlem Efendimiz günâhdan pāk ve münezzeḫ olanlarıñ bā‘iṣ-i meserreti ve mübeşşiridir dimekdir. Burada “عيد” yukarıdaki āyet-i kerimedeki beşîr ma‘nāsındır. “عيد” esâsen insânlarıñ topaldıkları ma‘rûf güne dinür ki Türkçemizde bayrâm ta‘bîr ideriz. Şâ‘irüñ:

52 “Bir şey açılıp belirginleştiği zaman “انجلي الامر و تجلى” iş belirginleşip ortaya çıktı denilir.”

53 “Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götürün Allah’ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” (İsrâ Sûresi, 17/1.)

54 Hadîs-i kud̄sî; “[Salih kullarım için] hiç bir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırından geçmeyen [nimetler hazırladım.]” Buhârî, Bed’ü’l-Halk, 8, 3244; Müslim, Cenne, 2, 3, 4.

55 “Hürlerin kalpleri, sırrların kabirleridir.”

56 “Şüphesiz biz, seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik.” (Fâtır, 34/24). Bu âyet, metinde müellif tarafından “إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بَشِيرًا وَنَذِيرًا” şeklinde yazılmış olsa da Kur’ân-ı Kerîm’de “إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا” şeklinde geçmektedir. Aynı âyetin bir benzeri Ahzâb Sûresi’nde de geçmektedir. “إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا” “Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah’ın izniyle kendi yoluna çağırın bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik.”

ومحن الزمان كثيرة لا تنقضي “Miḥanu’z-zamāni keşiratün lā tanқаđi
و سروره يأتيك كالأعياد Ve surūruhū ye ’tike ke’l-a’ yād”⁵⁷

ķavlinde olduğı gibi Őer’i bayrāmımız senede iki def’ adır. Biri Ramażān ve diğeri Ķurbān Bayrāmıdır. Millî bayrāmlarımız çoķdur. Bu kelime “‘avd”dendir yāhūd ‘ādetden alınmışdır. Cem’i ađaĥ ma’ nāsına olan “‘ūd”ıñ cem’ine iltibās itmek için “vav” “yā”ya mübeddel olmuşdur. {أحمد من حمد} Aḥmedi men ḥāmide} aḥmedi burada bi-ma’ nā fā’ildir. Ḥamd idenleriñ ḥāmidi dimekdir. {أحمد من حمد} Aḥmedi men ḥumide} burada أحمد aḥmedi bi-ma’ nā mef’üldür. Ḥumide fi’l-i māzî meḥüldür. Ya’ nî maḥmüdiyyetde ekber ve es’ addır. řu ḥâlde أحمد aḥmedi lafzında tekrār yoķdur. {حَاتِمُ الْمُخْلِصِينَ} ḥātemi’l-muḥlişin} ḥātem mühür ma’ nāsınadır. “Tā”nıñ fetḫiyledir. {مُخْلِصِينَ} “muḥlişin”de de lām meftūhdur. Ya’ nî envār-ı lāyihā’-i Muḥammediyyesi’niñ āsarı olan enbiyā’ ve mürseliniñ Őonı tābi’ ve mühri dimekdir. {و حَاتِمُ الْمُخْلِصِينَ} ve ḥātimi’l-muḥlişin} burada ḥātem “tā”nıñ kesriyledir. “Mūḥlişin”de “lām”ıñ ve “şād”ıñ kesriyledir. مخلص muḥliş, a’ māl ve ef’ ālin ancaķ rızā-i Raḥmān’a taḥşiş idendir. “إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلِصِينَ”⁵⁸ āyet-i celîlesinde iki kırā’at vardır. Ya’ nî bu kelime ism-i fā’il ve hem de ism-i mef’ül olarak oķunmuřdur. ‘Urefā arasında fetḫ ile kırā’at elyaķdır. Ķunki Cenāb-ı Mevlā onları bütün māsivādan taḥliş buyurmuşdur. Binā’en ‘aleyh onlar baḥr-ı tevḫide [61b] ḫalmıř maķām-ı fenā ve kemāl-i beķāya irmişdir ve müşāhede’-i liķā ānında maḥvden maḥve intikāl itmişlerdir. {مِنْ صَلَاتِكَ أَجَلَهَا} şalāt “şād”ıñ fetḫiyledir. أَجَلٌ “Ecellü” celîliñ tafđil şığasıdır. Ya’ nî senüñ şalātınıñ ecelli dimekdir. {وَمِنْ صَلَاتِكَ أَصَلَّهَا} ve مِنْ صَلَاتِكَ أَصَلَّهَا} şalāt iḥsān ma’ nāsına “şalle”niñ cem’idir. Binā’en ‘aleyh “şād”ı meksürdür. أَصَلَّ “Eşalle” kelimesiniñ ism-i tafđilidir. Binā’en ‘aleyh lāmı müşeddedür. مِنْ “min” ḥarf-i cerleri yuķarıdaki “şalli ve sellim” صل و سلم ķavillerine müte’ allıķdır. Ya’ nî “şalāt ve raḥmetiñ a’zam ve ekşeri ve selām-ı tām ve iḥsān-ı bî-encām ile Ḥāzret-i Muḥammed Muřtafā’niñ üzerine şalāt ve selām it” demek olur. Muřannifüñ bu kelāmında mebdē ve mün-tehā arasındaki münāsebet şāyān-ı diķķatdır. Biz bu şalāt-ı Őerîfeyi oķuyan ve ğā-yet muḫtaşar Őüretde terceme ve ḫarafımızdan meşķül kıldıķ. Ḥastalık ūlayısısla tafşilātlandıramadıķ. Tafşilāta iḫtiyāc yoķ degildi. Yalnış burada ğāyet muḫtaşar bir Őüretde Peyġamber’imize getirilen şalavāt ḫaķķında biraz baḫş ile sözü müze nihāyet vireceğiz. Ehl-i tefsîr ve ehl-i ḫadiř Seyyidü’l-enām üzerine getirilen şalāt ü selām efđal-i ‘ibādāt ve aḥsen-i ḫālāt, a’zam-i ķurubāt ve eşrefü’l-maķāmâtır buyurmuşlardır. Cenāb-ı Vācibü’l-vücūd Ḥāzretleri süre’-i Aḫzāb’da “إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ”⁵⁹ buyurmuşlardır. Ya’ nî Allāh ve melā’ikeleri Peyġamberi hep şalavātlar dururlar. “Ey mü’minler! Sizler oña şalāt

57 Zamanın çileleri tükenmeyecek kadar çoktur / Onun sevinci ise sana bayramlar gibi gelir.

58 “...Ķünkü o, ihlasa erdirilmiş kullarımızdandı.” (Yûsuf Sûresi, 12/24).

59 “Şüphesiz Allah ve melekleri Peyġamber’e salāt ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salāt edin, selām edin.” (Aḫzāb Sûresi, 33/56).

ü selâm getiriñ. Selâmlayarak teslim oluñ” demekdir. İşte bu âyet-i kerîme gösteriyor ki Peyğamber’e şalât ü selâm her mü’mine farzdır. Ancak tekrârına ta’arruz yokdur. Şahîh olan budur ki ismi añıldıķca vâcib [62a] olur. Bu huşûşda ya’ nî her ismi añıldıķca şalavât-ı şerîfe getirmenüñ farz olduğına delâlet iden hadîşler pek çokdur. Ez-cümle Peyğamberimiz “رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ”⁶⁰ ya’ nî “Burnu yirlere sürünsün o adamıñ ki yanında ben zıkr olunam da baña şalavât-ı şerîfe getirmeye.” Ba’zıları da ismi tekerrür itse bile bir meclisde bir kere vâcib olur dimişlerdir. Naşıl ki secde âyetinde böyledir kezâlik her du’ânıñ evvelinde ve âhirinde de şalavât getirmek câvidir. Ka’de-i âhirede taḥiyyâtdan şoñra ‘aleyhi’ş-şalâtü ve’s-selâm Efendimiz’e şalavât getirmek biz Ḥanefilere göre namâzıñ sünnetlerindedir. Şâfi’ilere göre namâzda şalavât namâzıñ şihḥati için şartdır vâcibdir. Namâzda şu vechile şalavât getirilir. “لِلَّهِمَّ صَلِّ عَلَيَّ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ. كَمَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ إِبرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ وَبَارِكْ عَلَيَّ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَيَّ إِبرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ”⁶¹ Aşḥâb sü’âl itmişler; “Yâ Rasûla’llah! Selâm virmeyi biliyoruz faķat şalavât naşıl getirilecek” dimişler. O vaķt namâzda okunan şalavât du’ası ta’lîm buyrulmuşdur. Peyğamberlerden başkasına şalavât tebe’an câ’iz ise de istiklâlen mekrûhdur. Çünkü ‘örfde peyğamberleriñ şî’ârıdır. [62b] Naşıl ki peyğamberler ‘azîz ve celîl olduķları ḥâlde onlarıñ ḥaķķında “عز و جل ‘azze ve celle” dinmez. Şurası da ma’lûm olsun ki şalavât-ı şerîfeniñ envâ’ı pek çokdur. Bir rivâyetde dört biñ diğer bir rivâyetde on iki biñ şalavât-ı şerîfe vardır.

60 “Yanında benim adım anılıp da bana salavât getirmeyenin burnu yerde sürtülsün.” Tirmizî, Daavât, 100, Hadis No: 3545.

61 Yaygın olarak “Salli-Bârik duâları” olarak bilinen, rivayetlerde farklı lafızlarla geçen ve namazlarda son oturuşta okunan bu duânın anlamı şöyledir: “Allah’ım! Muhammed’e ve Muhammed’in âline rahmet kıl, tıpkı İbrahim’e rahmet kıldığın gibi. Muhammed’i ve Muhammed’in âlini mübârek kıl. Tıpkı İbrahim’in âlini mübârek kıldığın gibi.” Bkz. Yücer, “Tarîkat Geleneğinde Salavât-ı Şerîfe ve Müstakimzâde’nin Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî Adlı Eseri”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 15, (Temmuz-Aralık 2005), 253 (2 nolu dipnot). “Şüphesiz ki Allah ve Melekleri peygambere salavât getirirler. Ey îmân edenler! Siz de onun için (tam bir teslîmiyetle) salât ve selâm getirin.” (Ahzâb, 33/56.) âyeti ile sâbit olan Hz. Peyğamber’e salât ü selâmın nasıl okunacağına dair delillerden biri “Kıyamet günü insanların bana en yakını bana en çok salavat okuyandır” (Tirmizî, “Vitr”, 21) hadîs-i şerîfidir. Hz. Peyğamber (s), ahabtan bazılarının namaz içinde kendisine nasıl salât okuyacaklarını sorduklarında namazlarda okunan “Salli ve Bârik duâları”, “salât-ı tâmmе” ya da içinde Hz. İbrâhim’in (a) adı geçtiğinden “salât-ı İbrâhîmiyye” diye bilinen duâyı okumalarını tavsiye etmiştir. Birbirinden farklı lafızlarla ancak aynı anlam çerçevesinde rivayet edilen bu duânın Kâ’b b. Ucre tarafından nakledilen şekli şöyledir: “*Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ salleyte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdün mecîd. Allâhümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdün mecîd*” (Buhârî, “Da’avât”, 33; Müslim, “Salât”, 66). Hanefiler’e göre bu duanın namazların son ka’desi ile müekked sünnet olmayan nâfile namazların ilk ka’desinde, Mâlikîler’e göre sadece namazların son ka’desinde okunması sünnettir. Şâfi’î ve Hanbelîler’e göre ise namazın son ka’desinde Hz. Peyğamber’e salâtta bulunmak farzdır. Şâfiîler ayrıca salavâtı hutbenin rûkûnleri arasında saymaktadır. Salât ü selâm ve bu konu çerçevesinde kaleme alınan eserler hakkında geniş bilgi için bkz. Mehmet Suat Mertoğlu, “Salatü selam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 23-24. Ayrıca bütün yönleriyle Salavât Literatürü hakkında geniş malumat için bkz. Yücer, “Tarîkat Geleneğinde Salavât-ı Şerîfe ve Müstakimzâde’nin Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî Adlı Eseri”, 264-266.

Her birlerini bir cemâ' at intihâb itmiş ve seçmiş almışlardır. Bunların eñ meşhûr ve mu'teberi yukarıda yazdığımız namâzda okunan şalavât-ı şerîfedir. Şalât-ı mün-ciye de çok meşhûrdur ve şudur: "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُنَجِّنَا بِهَا: مِنْ جَمِيعِ الْأَحْوَالِ وَالْآفَاتِ وَتَقْضِي لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ وَتُطَهِّرُنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ وَتَرْفَعُنَا بِهَا أَعْلَى أُمُودِ الْخَيْرَاتِ وَتُبَلِّغُنَا بِهَا أَفْضَى الْغَايَاتِ مِنْ جَمِيعِ الْخَيْرَاتِ فِي الْحَيَاتِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ" ⁶² Ümîd itdigine nâ'îl olmak ve korkduğundan emîn olmak için mücerreb olan şalavât-ı şerîfeden birisi de şalât-ı nâriyedür ki o da şudur: "اللَّهُمَّ صَلِّ صَلَاةً كَامِلَةً وَسَلِّمْ سَلَامًا تَائِمًا عَلَى سَيِّدِنَا: مُحَمَّدٍ الَّذِي تَنَحَّلَ بِهِ الْعَقْدَ وَتَنْفَرِحُ بِهِ الْكُرَابَ وَتُقْضَى بِهِ الْحَوَائِجُ وَتُنَالُ بِهِ الرِّغَائِبُ وَحُسْنُ الْحَوَائِمِ وَيُسْتَسْقَى الْعَمَامُ بِرَوْحِهِ الْكَرِيمِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ فِي كُلِّ لَمْحَةٍ وَتَنْفِسُ بِعَدَدِ كُلِّ مَعْلُومٍ لَكَ 4444 kere [63a] bir emr-i mühimm-i 'azîmiñ elde edilmesi ve yâhûd def' -i belâ için mezkûr 'aded kere okunur. 5 Ekim 1953 Pazartesi günü eñ başta zikr olunan uzun hastalığım ânında şu satırları yazarak 'ömrümün şahîfesine şokmağa çalıştım ve tevfiğ-i Sübhânî ve 'inâyet-i rûhâniyet-i Peygamberî ile 'aynı târihde ikmâle muvaffak oldum. اللهم انفع بفوائده جميع المؤمنين وتمع من عوائده كافة الطالبين واجعله زحرفى (لنسبة نيلى ؟) و سيلتى واعف عنى ماصدر منى من زلتى و صن وجهى يوم الندامة عن زلتى واغفر لى ولوالدى ولكافة اصولى وفروعى وقرائى واحبنى و مشايخى واساندى و بجمع امة محمد عليه السلام بحرمة من ختم به مصحف الرسالة وهو فاتحة الانبياء العظام ⁶⁴

62 Farz namazlarda selâm verildikten sonra bazen imamın tek başına, bazen müezzinin cemaatle okuduğu bir salavât olan "salât-ı mün-ciye", camide, tekkelerde ve uygun olan her yerde olmak üzere, duâ maksadıyla okunmaktadır. Kaza, bela ve sıkıntılara karşı ve deniz yolculuğunda okunmasının faydalı olacağı zikredilmiştir. Anlamı: "Allahım! Efendimiz Muhammed'e ve Efendimiz Muhammed ümmetine öyle bir salât (rahmet) eyle ki onunla bizi her güçlük ve âfetten kurtar, onunla bizim bütün ihtiyaçlarımızı gör, onunla bizi bütün kötülüklerden temizle, onunla bizi yüksek derecelere erdir, onunla bizi gerek hayatta, gerek öldükten sonra bütün iyiliklerin en yükseklerine ulaştır." Salât-ı mün-ciye ve farklı anlamları için bkz. Yücer, "Tarikat Geleneğinde Salavât-ı Şerîfe ve Müstakimzâde'nin Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî Adlı Eseri", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 15, (Temmuz-Aralık 2005), 260; Koca, *İslâm Tarihi Ve Medeniyetinde Salâlar Ve Salavâtlar (Anadolu Örneği)*, 150.

63 İmam Kurtubî tarafından "tefrîciye", Garb ulemâsı denilen (Endülüs, Fas, Tunus, Cezâyirli-ler) tarafından bu salâvât-ı şerîfe dolayısıyla muradlarına kavuştukları için "salât-ı nâriye", ehl-i esrârın şifâ bulmaları sebebiyle "Miftâh-ı kenzi'l-muhît" (Âlemleri kuşatan hazîne-nin anahtar) şeklinde isimlendirilen bu duânın anlamı şöyledir: "Ey Allahım! Efendimiz Muhammed'e salât-ı kâmil ve selâm-ı tâm ile salât ve selâm eyle! Zira o, öyle bir zattır ki, kendisiyle düğümler çözümler, sıkıntı ve zahmetler âsân olur, ihtiyaçlar karşılanır, arzulara ve güzel sonuçlara ulaşılır. Kendisinin yüzü suyu hürmetine yağmur istenir. Her lemha (kısır göz açıp kapama ya da şimşek çakması gibi bir zaman)da ve her nefeste sence malum olan mahlukat sayısınca O'nun âline ve ashâbına da salât ve selâm olsun." Bkz. Yücer, "Tarikat Geleneğinde Salavât-ı Şerîfe ve Müstakimzâde'nin Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî Adlı Eseri", 257. Salât-ı Tefrîciye okumanın fazileti, tesiri ve âdâbı hakkında teferruatlı malumat için bkz. Kasapzâde Osman Ferîd, *Peygamber Efendimiz Üzerine Salavât-ı Şerîfe Getirmenin Dünyevî ve Uhrevî Fezâilî İle Salât-ı Tefrîciyeyi Mübeyyin Risale*, 8-16.

64 Okunuşu: "Allahümme enfi' bi-fevâ'idihî cemî' a'l-mü'minîne ve metti' min 'avâ'idihî kâf-fete't-âlibîne ve c' alhü zuhrâfi (?... neylî) vesiletî va' fu' annî mâ şadara minnî min zelletî ve şun vecihî yevme'n-nedâmeti 'an zülleti vağfirlî ve li-vâlideyye ve li-kâffeti usûli ve furû' i ve qarâ'ibi ve ahîbbenî ve meşâyihî ve esâtizeti ve bi-cemî' i ümmeti Muḥamedin 'aleyhi's-selâm bi-hürmeti men ḥutime bihi muşḥafu'r-risâleti ve hüve fâtiḥatü'l-enbiyâ 'i'l-'izâmi." Anlamı: "Allahım, onun faydalarıyla bütün müminleri faydalandır. Onun kârî ve kazancıyla tüm tâlibleri nemalandır. Onu vesilem için süsüm kıl. Benden sadır olan hatayî affet. Yüzümü nedâmet günü zilletten koru. Yüce Peygamberlerin fatihi olan ve Risalet (mushafının) kitabının kendisiyle tamamlandığı kimsenin hürmetiyle beni, anne babamı tüm aslımı, fûrûumu, akrabamı, beni seveni, meşâyihimi, hocalarımı ve bütün ümmet-i Muhammed'i başla."

Kaynakça

- ACLÜNÎ, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs 'Amme's-Tehara Mine'l-Ehâdîs 'Alâ Elsineti'n-Nâs*. 2 Cilt. Beyrut: Dâr-ı İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, 1351.
- AKDAĞ, Ahmet. "Mehmet Sabri Yetkin'in Kasîde-i Zeynebiyye Üzerine Yazdığı "en-Nasîhatü'l-Edebiyye fî Şerhi'l-Kasîdeti'z-Zeynebiyye" Adlı Şerhi". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/57 (Kasım 2017): 484-526.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin. Klasik Türk Edebiyatı'nda Şerh Geleneği ve La'lî-zâde Abdülbâkî (ö.1746)'nin Meslekü'l-Uşşâk Kasîdesini Şerhi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/32 (2014): 26-37.
- AYDIN, Muhammed. "Türk Kültüründe Salat ü Selam Çeşitleri, Zikrediliş Biçimlerinin Kur'an ve Sünnet Bağlamında Değerlendirilmesi", *Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed Uluslararası Sempozyum (Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlar) I (7-8 Mart Adapazarı-Sakarya)*. Düzenleyen: Diyanet İşleri Başkanlığı-Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *es-Sahîh el-Kütübü's-sitte ve şuruhuhâ içinde*. 8 cilt. Tunus-İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- ÇAVUŞOĞLU, Raşit. "Amasya Ulemâsından Şâir Ahmet Emrî Yetkin'in Hayatı ve Eserleri Üzerine". *Tarihten İzler İlkçağlardan Modern Döneme*. 491-516. Ankara: Berikan Yayınevi, Haziran 2018.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Fevzâ Ahmed Zümerli-Hâlid Es-Sebi' el-Alemî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407.
- İŞİK, Hidayet "Hz. Peygamber (s)'e Salât ve Selâm Getirme ile İlgili Bir Araştırma", *Diyanet Dergisi Peygamberimiz (s) Özel Sayısı* 25/4 (Ekim-Kasım-Aralık 1989), 263-286.
- İBN MANZÛR, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. "صلا mad." *Lisâ-nü'l-Arab*. Thk. Âmir Ahmed Haydar. 14: 464-469. Beyrut: Dâru sâdir, t.y.
- KARADAŞ, Çağfer "Ali el-Kârî'nin Hayatı, Selef Akidesine Dönüş Çabası ve Eserleri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* V/5(1993): 287-300.
- KARADAŞ, Çağfer. *Ali el-Kârî'nin Akâide Dair Eserleri ve Bazı İtikâdî Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.
- KARATAŞ, Ahmet "Aliyyü'l-Kârî'nin el-Mülemma' Şerhu'n-Na'ti'l-Murassa' Adlı Arapça Risâlesinin Tercüme ve Şerhi". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 37 (Ocak Haziran 2016): 147-197.
- KARATAŞ, Ahmet. "Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi". *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2015): 29-125.
- KASAPZÂDE OSMAN FERİD, *Peygamber Efendimiz Üzerine Salavât-ı Şerîfe Getirmenin Dünyevî ve Uhrevî Fezâili İle Salât-ı Tefrîciyeyi Mübeyyin Risale*. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, 1342.
- KOCA, Fatih. *İslâm Tarihi Ve Medeniyetinde Salâlar Ve Salavâtlar (Anadolu Örneği)*. Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2013.
- KURT, Songül Keçeci. "Son Dönem Osmanlı Ulemasının Önemli Şahsiyetlerinden Abdurrahman Kâmil Efendi (1850-1941)". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 60 (Eylül 2017): 475-494.
- KUTLAY, Halil İbrahim. *el-İmâm Ali el-Kârî ve eseruhû fî 'ilmi'l-hadîs*. Beyrut: Dârü'l-Beşairi'l-İslâmiyye, 1408/1987.

- MENÇ, Hüseyin. Milli Mücadele Yıllarında Amasya. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2007.
- MERTOĞLU, Mehmet Suat. "Salatü selam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 23-24. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyrî en-Nîsâbü'rî. *es-Sahîh el-Kütübü's-sitte ve şuru-huhâ içinde*. 3 cilt. Tunus-İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- OKUMUŞ, Mesut. "Semantik Ve Analitik Açından Kur'an'da "Salât" Kavramı". *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2-2004),1-30.
- OLCAY, Osman Fevzi. Amasya Hâtıraları Bildiklerim-Gördüklerim-İşittiklerim İle Amasya. Sadeleştirme: Turan Böcekçi-Mehmet Seçkiner. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.
- OLCAY, Osman Fevzi. Amasya Hatıraları. haz. Turan Böcekçi ve Mehmet H.Seçkiner. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.
- <http://www.amasya.bel.tr/Files/kitaplar%20pdf/amasya%20%C3%BCnl%C3%BCleri1.pdf>
- ÖZEL, Ahmet. "Ali el-Kârî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2: 403-405. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- ÖZEL, Recep Orhan. "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (ö. 1959)". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Haziran 2018), 39-72.
- SARIKOYUNCU, Ali. "Milli Mücadele'de Amasya Müftüleri (Hacı Tevfik ve Abdurrahman Kâmil Efendiler)". *Diyanet İlmî Dergi* 31/2 (Nisan-Haziran 1995): 81-92.
- TİRMİZİ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *es-Sünen*. thk.Ahmed Muhammed Sâkir-Muhammed Fuâd Abdülbâki. 5 cilt. Tunus-İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- TURAN, Abdülbaki. *Aliyyü'l-Kârî'nin Hayatı, Eserleri ve Envârü'l-Kur'ân ve Esrârü'l-Furkân Adlı Tefsirindeki Metodu*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1981.
- YETKİN, Mehmed Sabri. Diyanet İşleri Başkanlığı Sicil Arşivi.
- YETKİN, Mehmed Sabri. *Hiz. Peygamber'in Hâtemü'l-Enbiyâ Olduklarının İsbâtı*, 7958:1^b-4^a. Milli Kütüphane.
- YETKİN, Mehmed Sabri. *Kefe-i Sabrî*. 9211:1^b-51^a. Milli Kütüphane.
- YETKİN, Mehmed Sabri. *Notlar ve Hatıralar*. 8063:1^b-14^a, 63^b-93^a. Milli Kütüphane.
- YETKİN, Mehmed Sabri. *Risâle-i Ahlâk*, 8911:1^b-35^a. Milli Kütüphane.
- YETKİN, Mehmed Sabri. *Şerh-i Kasîde-i Nûniyye*, 8063/1:16^b-57^a. Milli Kütüphane.
- YETKİN, Mehmed Sabri. *Şerh-i Salavât-ı Şerîfe*, 8063/3:57^b-63^a. Milli Kütüphane.
- YETKİN, Mehmed Sabri. *Tuhfetü'l-ibrâr fî şerhi lücceti'l-esrâr ve hucceti'l-ahrâr*, 1054:1^b-46^b. Milli Kütüphane.
- YÜCER, Hür Mahmud. "Tarîkat Geleneğinde Salavât-ı Şerîfe ve Müstakimzâde'nin Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî Adlı Eseri". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 15 (Temmuz-Aralık 2005), 253-288.

[Mehmed Sabri Yetkin'in, Aliyyü'l-Kârî'nin Salavât-ı Şerîfe Şerhi'nin 57b-58a görüntüsü.]

[Mehmed Sabri Yetkin'in, Aliyyü'l-Kârî'nin Salavât-ı Şerîfe Şerhi'nin 58b-59a görüntüsü.]

[Mehmed Sabri Yetkin'in bir fotoğrafı ve Tekirdede Kabristan'ındaki kabri.]